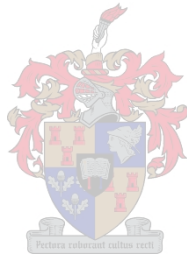

DIE KNYSNAEOSWERKERS : HULLE TAALVORM AS DENKVORM,
MET SPESIALE VERWYSING NA HULLE BEDRYFSAFRIKAANS.

F. C. CALITZ.

VERHANDELING INGELEWER TER VERKRYGING VAN DIE M.A.-GRAAD
AAN DIE UNIVERSITEIT VAN STELLENBOSCH.

MAART 1957.

"Das Wesen der Form ist nicht äusserer
Zufall, Wahl, sondern innere Not-
wendigkeit, bedingt durch den
Gefühlsgehalt und Ideen-
kern der Persönlich-
keit."

----- Ermatinger.

INHOUDSOPGAWE.

1.	Inleiding	1
2.	Die Taal	3
3.	Die Gebied	8
4.	Die Boswerker.....	21
5.	Die Boswerkersbedryf	27
6.	Rate	46
7.	Vreemde Woorde	48
8.	Uitdrukkings, Segswyses, Omskrywings en Vergelykings	50
9.	Herhaling en Opstapeling	65
10.	Woordbetekenis, Woordaksent en Woordgebruik	67
11.	Die Klanke	76
12.	Woordvorming en die Rededele	79
13.	Sinsbou	106
14.	Besluit	108
15.	Werke geraadpleeg	109

INLEIDING .

Taal is die geheel van vorme en korrelasie-inhoude wat die mens in gemeenskap tot beskikking staan. Dit is die steeds herhaalde aktiwiteit van die menslike gees wat op willekeurige wyse uitdrukking gee aan gevoel en gedagte in gangbare vorme en simbole van klank en gebaar. Taal is uiting en mededeling van wat daar in die psige van die mens omgaan. Taal is psigologies, en volgens Güntert bestaan daar 'n noue samehang tussen taal en denke en taal en psige.¹⁾

Die taal- en die denkfunsie is twee belangrike funksies van die mens. Denke is die verrigting van geestesarbeid, en die gedagte kry uitdrukking in 'n taalvorm. Dit is die skeidende, onderskeidende verstand wat uit die eenheid van ervaring die samestellende elemente analiseer.

In dié verhandeling word daar getrag om die taalvorm by die Knysnaboswerkers as denkvorm te ondersoek en te analiseer, om daaruit agter te kom hoe die taalvorm, klanke, woorde en sinsvorm saamhang met bepaalde reaksies in die menslike gees, en hoe die fisiek-fisiese vorme tot uiting gebring word deur die menslike fisiek, met ander woorde om die korrelasie van taalvorm en taalinhoud na te vors en te bepaal.

Die ondersoek (na die metode van mondelinge enquête) is gerig op die gedagteforme van 'n betreklik geslote gemeenskap. Aangesien sekere belangwekkende aspekte telkens ter sprake kom, is dit wenslik geag om hulle gesamentlik in 'n afsonderlike bespreking kortliks

1). Güntert : Die Sprache ist nicht Logisch, p.25.

- 2 -

toe te lig. Daarsonder sou die studie onvolledig wees: juis ten gevolge van die onderlinge verband wat daar tussen hulle en die studie sélf bestaan.

DIE TAAL.Die Taalkarakter.

Die karakter van 'n taal word in 'n groot mate bepaal deur die woordeskat. 'n Groot deel van die woorde van 'n taal het alleen 'n eie betekenis in die verband van die woorde in die sinne, wat immers die uitdrukkings-vorme is van gedagtes en gevoel. Die denkwyse en die gevoelekakering van 'n spreker word weerspieël in die melodie van die sinne wat hy besig. In die sinsklank word die feitelike geaardheid van die klankelemente bepaal deur die klankgeheel van die sin, wat die inhoud van gedagte en gevoel weerspieël. Die klank van die sinsipes, die woorde in en die struktuur van die sin --- dié drie elemente van die "Innere Sprachform" bepaal die taalkarakter. ¹⁾ Uit die sinsklankvorm, die woordgebruik en die hele sintaktiese struktuur word die sinsklanktipes vasgelê, die psigologiese waardes van die woordeskat bepaal en die hele sintakties-grammatiese struktuur bestudeer.

Prof. Overdiep het in verband met die sin die volgende opmerking gemaak: "Een reeks van klanken die gezamenlijk de functie hebben gevoel en gedachte tot uitdrukking te brengen". ²⁾

Taal en Spraak.

In "Spraak en Taal" omskryf Prof. Royen die taal as die samehangende kompleks van foneme, woorde, woordvorming en woordverbandinge soos dit ideëel in die

1. Overdiep: Volkstaal en Dialektstudie, p. 120.
2. Ibid: Onze Taaltuin, 5e Jg., p. 303.

menslike psige aanwesig is; en die spraak (spraakgebruik) as die konkretisering van die abstrakte taal-elemente deur die spreker. ¹⁾ Von Humboldt verklaar: die taal is die steeds herhaalde aktiwiteit van die menslike gees om klanke te gebruik en daarmee vorm te gee aan gedagtes. Van Delft stel die saak soos volg: "De spraak is de stem, die tot betekende stof der taal gebruikt wordt". ²⁾ Daarmee bedoel hy dat die taal in die spraak (-gebruik) "betekende stof" oftewel n konkrete werklikheid word.

Volgens dié onderskeidings is die taal dus nie te beskou as n konstruksie of n uitvinding van die bewuste, koel redenerende verstand nie. Dr. Bosman som die saak soos volg op: "Taal is n funksie van die menslike gees, nie iets wat n selfstandige bestaan het nie --- n voortdurende skepping, n handeling, n aktiwiteit". ³⁾ Aangesien die taal op willekeurige wyse uitdrukking gee aan die ryker-wordende lewe is dit nie kunsmatig nie. Die taal is dus uitdrukking in gangbare vorme en simbole van klank en gebaar. Dit bring mee die gebruik van die taalyorme na gelang van die taalinhoud, die taalmilieu, die taalsoort.

Taal en Denke.

In teenstelling met die Griekse beskouing van die taal as kategorieë van die denke, het Prof. Güntert die volgende stelling neergelê: "Die Sprache ist nicht logisch ... und es ist ein verhängnisvoller Irrtum, ⁴⁾ die Grammatik vom Throne der Logik aus meistern zu wollen."

-
1. Royen: Taal en Spraak.
 2. Van Delft: Spreekkonst.
 3. Bosman: Oor die Ontstaan van Afrikaans, p.8.
 4. Güntert: Die Sprache ist nicht Logisch, pp. 25-6.

Die taal, as 'n produk van die denke, kan egter nie gemeet word aan die vereistes van die denke nie. Taal is nie logies nie, maar psigologies. Die taal is 'n verrigting, 'n uiting van wat daar in die menslike' psige omgaan. Güntert verklaar: "Man kann von der Sprache nur in Zusammenhang mit dem Menschengeist reden. DIE SPRACHE IST KEINE SELBSTÄNDIGE MACHT, DIE DEM MENSCHEN VON AUSSEN ENTGEGENTRITT, SONDERN EIN ERGEBNIS VON TÄTIGKEITEN SEINES GEISTES, EIN GESCHICKT ERSONNENER AUSDRUCKSMECHANISMUS." 1).

Hoewel daar 'n noue samehang tussen die taal en die denke is, is dié twee belangrike funksies van die mens nie identiek nie. Sou die taal en die denke inderdaad dieselfde wees, dan moet 'n juiste gedagte ook altyd in 'n juiste taalvorm uitgedruk word. Volkome ooreenstemming tussen die gedagte en die uitdrukking daarvan in 'n taalvorm word selde bereik 2). --- daar bly 'n kloof tussen wat ons wou sê (die werklike gevoel soos dit beleef is) en die manier waarop ons dit sê (die taalvorm wat aan die gevoel uitdrukking gee). 3).

Die noue verband tussen die taal en die denke kan soos volg geformuleer word: die taal is 'n tweede rat wat ewewydig met die eerste rat van die denke op dieselfde as loop. Tussen denke en vormgewing aan die denke in die taal is daar 'n deurlopende wisseling van kragte: wedersyds steun en dra hulle mekaar.

-
- 1). Güntert: Die Sprache ist nicht Logisch, p. 4, pp 13-4. (Behalwe waar anders vermeld, is kursiverings, ook in aanhalings, altyd van my.
 - 2). Vergelyk die gedagte en sy uitdrukking in 'n taalvorm waar dit gevoelens betref.
 - 3). Stutterheim: Het Begrip Metaphoor, p.650.

Taal en Lewe.

Die gevoel verleen n bepaalde kleur aan n gedagte en plaas dit in n sfeer wat bo die suiwer verstandelike lê. Die lewe van die mens word nie deur die suiwere denke beheers nie, ¹⁾. en die taal is ook nie alleen n werktuig van die denke nie. Daar word daagliks ondervind dat n massa taalgebeure absoluut buite die denke omgaan. ²⁾. In die taal weerspieël die siel van n volk hom die volledigste: dáárin kry die lewe (gedagte, gevoel, verlange en wil) vorm en uitdrukking. Of, soos Bréal dié gedagte geformuleer het: Die taal is in wese slegs n skematiese voorstelling van die geesteslewe. ³⁾.

Taalgemeenskap.

Die gemeenskap word bepaal deur die besef van of die gevoel vir die gesamentlik eie wat bestaan in en deur vergelyking met die gewone of die andere. Taal is die psigiese aktiwiteit in vorme wat gemeengoed van die gemeenskap is. Dit is vir die gemeenskap as kollektiwiteit die vorm vir uitwisseeling van gedagte. Daar is dus n nou verband tussen die taal en die gemeenskap. Die taal verskil na gelang van die aard van die mens, maar ook na die aard van die gemeenskappe, waarvan die taalgebruikende mens n deel uitmaak.

1). Vgl. taboe- en geheime taal, pp. 57-60.

2). Daar is bv. al die praatjies oor die weer. Op die waarde af is hierdie praatjies onmisbaar. Dit weef n sfeer van vertroulikheid en gemoedelikheid waardeur die kontak tussen mense vergemaklik word.

3). Bréal in sy lesing "Les idées latentes du langage", gepubliseer in "Mélanges de mythologie et de linguistique", pp. 300-1.

Die oorspronklike en suggestiewe gesprekvorm, die soort mededeling, die voer en die beëindiging van die gesprek: dit alles weerspieël die gangbare denk- en gevoelswyse in die gemeenskap.

Die taal groei met en in die mens na sy geaardheid en dié van sy gemeenskap. (Die taal is inherent aan die gemeenskap en onuitroeibaar, aangesien dit in die gees gewortel is.) Geen vreemdeling kan hom die taalvorm (die gevoelswaarde van die woorde en woordvorme en die betekenis en funksie van die sinsvorm) van die geslote groepsgemeenskap volslae eie maak nie.

Die aard van die mense-gemeenskap (dus die uitdrukkingsvorm) is aan voortdurende skommelings onderhewig. Daar kan egter in die taalformasie n besondere norm aan die dag gelê word. Die bedryfstaal van die gemeenskap word in die eie taal geformuleer. Die mens rig hom na reëlmate of norme wat buite die natuurlik-ontwikkelde psige lê. Taalvorme van vorige geslagte word gehandhaaf of na abstrakte begrips- of logiese ordening gerig, of na klankherhalings of sintaktiese parallellisme en antitese gereguleer.

Taal is die enige in die mens léwende, wat bly lewe en hom ontwikkel onder die mense wat met hom n gemeenskap vorm. In die mens is taal en gemeenskap één.

DIE GEBIED.

Geografies.

Egte woude vorm een van die natuurlike plante-groëiformasies van Suid-Afrika. Hulle kom voor in 'n betreklike klein streek langs die suidkus en is geleë tussen die Outenikwa-, die Langkloof- en die Tsitsikammaberge in die noorde en die Indiese Oseaan in die suide. Volgens die geografiese streekindeling is dit die suidkusstreek tussen George en Port Elizabeth, met Knysna as die middelpunt. Die Knysnabosgebied sêlf strek van die Indiese Oseaan tot aan die twee eersgenoemde berge, en van ongeveer 20 myl ten ooste van die Wildernis in die weste tot aan die Tsitsikammaberge in die ooste.

Die woudegebied staan bekend as die Middellandse Bosbewaringsgebied. Dit ressorteer onder die Departement van Bosbou en bestaan uit vyf bosdistrikte, waarvan elk onderverdeel is in 'n aantal bosstasies. Die Knysnabosgebied omvat die twee bosdistrikte Concordia en Knysna. Concordia behels die bosstasies Gouna, Concordia, Kruisfontein, Kafferskop, Hakerville en Keurboomsrivier, en die bosdistrik Knysna die volgende: Farleigh, Millwood, Buffelsnek, Diepwalle, Zwartvlei, Buffelsbaai, Karatara en Kransbos.

Die Posisie van die Boswerker in die Bosboubedryf.

'n Skematiese indeling van die bosboubedryf as sodanig is noodsaaklik, aangesien daar slegs op die wyse 'n duidelike beeld verkry kan word van die besondere posisie van die boswerker in die bosboubedryf:

- 9 -

Die Minister van Bosbou, onder wie die Departement
ressorteer.

Die Direkteur en Assistent-direkteur van Bosbou

Die Hoofkantoorafdelings.

Die Bosbewaarder.
(Hy is ondergeskik aan die Direkteur en staan aan die hoof van 'n aantal bosdistrikte).

Die Distriksbosbeampte.
(Hy staan aan die hoof van 'n bosdistrik).

Die Bosbouer of -wagter.
(Hy het op die buite-stasie gewoon en dáár die beheer gevoer). 1).

Die Voorman en Boswerker. 2).

Dit was die algemene posisie van die boswerker, waarin in 1939 'n verandering aangebring is:

Die posisie vóór 1939.

Vóór 1939 het mens nog die regte (ou) "boswerkers" gevind. Hulle was persone wat almal geregistreer was. Om 9 vm. op die "houtdelingsdag"³⁾ van elke jaar (gewoonlik die eerste Woensdag in April) het die boswerker by sy "eie" of "enige stasie" gaan "lootjies trek" vir 'n

Die posisie ná 1939.

In 1939 verdwyn die "houtdelingsdag". Die nuwe bedeling het meegebring dat baie woordgebruike, veral ten opsigte van die bedryfstaal, in onbruik verval het. Ook die leefwyse is beïnvloed: nou is hulle nie meer "boswerkers" nie, maar "dagmanne" of

1). Kragtens die nuwe bedeling staan hy bekend as die "bosbeampte/bosbewaarder".

2). Die "voorman" is nou die "hoofarbeider", en die "boswerker" is die "arbeider/dagman".

3). Sien p. 22.

"seksie" van die "kroonbos"¹⁾ wat vooraf deur die "distriksbosbeampte beperk, geseksie en gemerk" is. Ná die loting moes die boswerker n "afkap-permit" van die "bosbouer" of "boswagter" verkry, en eers dán kon hy die hout in sy "seksie" gaan afkap.

In 1939, egter, is die 239 boswerkers in die Knysna-bosgebied gederegistreer, en sedertdien ontvang hulle n "jaargeld" ("pensioen/spensioen") van £25. Ongeveer 90% van die boswerkers het dáárdie jaar diens in die Departement van Bosbou aanvaar as "plantasie-arbeiders/arbeiders/dagmanne". Dit is dié groep -- die ou boswerkers -- waarna in die verhandeling verwys word.

In teenstelling met die "ou boswerker wat die vellings, speke, lêers (= dwarslêers), nêls, voortange, disselbome, langwaens, agtertange, draaiborde, skamels, bokplanke, stinkhout- en buikplanke self gemaak het in die bos, netjies en mooi"²⁾ is die huidige "plantasie-arbeider" n werknemer in die diens van die Staat.

"(plantasie-)arbeiders", en die "voorman" is n "hoof-arbeider". Sedertdien is hulle nie langer "geregistreer" nie. Vroeër het die boswerker sêlf artikels vervaardig of sy hout verkoop. Tans is alle hout staatsbesit. Die Departement van Bosbou laat die bos bewerk, bome word aangeplant, daar word paaie gemaak, en bome word uitgedun. Diegene wat nou diens doen as plantasie-arbeiders verwys na hulself as "ou boswerkers" ("ex-woodcutters").

1). Vir "kroon" en "Bosbouhamer" sien p.25.

2). Mededeling deur n bejaarde boswerker, nmr. M.C. Bouwer.

Die Taalgemeenskap.

Die aard van die taaleenheid word geken aan die struktuur van die taalgemeenskap. Die verskeidenheid in die eenheid bring n groot verskeidenheid wisselvorme mee. Die plantegeografie en klimatologie bepaal die leefwyse, en verskil in leefwyse bring verskil in taal, aangesien elke bedryf of leefwyse sy afsonderlike en besondere behoeftes het waarin die taal moet voorsien. Die taal wat in die Knysnabos gebesig word, getuig daarvan dat die taal saamhang met die nering.

Die taal wat in die verhandeling benader word, is nie slegs n Afrikaanse streektaal nie -- dit is ook die taal van n boswerkersgemeenskap. In n sosiologiese opsig is dit n besondere vaktaal. Aangesien die inwoners van die streek sosiologies sterk gerig is op n bepaalde bedryf, word die besondere kenmerke van die taal in dié bedryf afgedruk op die hele taalstruktuur. Derhalwe mag daar nie slegs volstaan word met die noem van besondere woorde en uitdrukkinge aan die taal van die bedryf of die vak in casu ontleen nie. Nie alleen op die woordeskat oefen die sprekers invloed uit nie, maar ook op die klankvorm in die ruimste sin van die woord, en veral op die sinsvorm en die grammatiese en fonetiese sintaksis. Die sinsvorm weerspieël die denken en spreekwyse van die boswerkers.

Die talryke verhale en vertellings uit die ervaring van die ou boswerkers illustreer die volle taaleie van die Knysnaboswerkers. Klanke, woorde en sinsvorme is eie, soos die volgende brief (wat sonder enige wysigings weergegee word) getuig:

- 12 -

"Waarde Heer,

Ik skryf die paar woorde om u te sê dat hulle my afbetaal het sonder rede. In ik is he Oplantasie man. Ik het oor die 13 jaar in hom gewerk toe betaal hulle my af toe gee hulle voor dat ik te min maak in he jaar maar ik het geleef daaruit. My vrou in kinnere het nie nodig gehad om honger te lei nie, soos wat dit nou gaan nie maar toe daar die agterstallige geld weer terug gegee is aan ons toe sal ik sien dat ik baie onskuld ge dra het maar ik was altyd te vrede ge wees maar nou nie meer nie want ik het al ge nog swaar ge kry in dit is nie nodig nie want daar werk 2 in 3 uit een huis in dit jonge manne wat nie vrou in kinders het nie, in ik wat he ge troude man is die betaal hulle af. In daar is baie van die manne wat dit nie nodig het nie want hulle het ge nog. Pety van hulle wat aan die voor hand is om klaar te kom sonder die plantasiewerk, want hulle maak meer moet hulle wa in osse is wat hulle in die plantasie maak. So ik dink dat ik dit meer nodig het as hulle want ik het niks meer as my 2 hande om uit te leef nie. In ik het kinders in die skool in as ik my werk nie kan kry nie dan is ik verplig om hulle uit die skool uit te haal want ik kan hulle nie kos in klere gee nie. Want die Bos be waarder kyk nie na seke dinge nie hy gee niks om vir ons nie so lank as hy maar net kan leef.

"Meneer in al daar die jare was ik goet toe het ik ge nog gemaak in toe kom dit skurlik dat ik te min maak in he jaar toe gee hulle voor dat ik maar £18 maak in he jaar, maar toe ons daar die agterstallige geld terug gekry het, toe sal ik sien wat ik moes gehaat het. Ons kry om te gee nie ik kan nie werk kry nie so kan

- 13 -

mr sien dat die Bosbewaarder neks om gee vir ons arm he mens nie, wand ik was al twe keer weer oor my werk daar gewees no moet ik maar endig.

"Mnr. moet neks daar van dink nie laat ik moet letpensel skryf nie maar ik het geen geld om ink te koop nie.

I.B.U.F.

.....

Ysternek,

P.O. Diepwalle,

Knysna."

In gewone Afrikaans sal die brief soos volg lui:

"Waarde heer,

Ek rig hierdie brief aan u om u mee te deel dat hulle my sonder rede afgedank het. Ek is n plantasie-arbeider. Ek het meer as 13 jaar lank in die bos gewerk, toe dank hulle my af en gee te kenne dat ek jaarliks te min verdien. Maar ek het n bestaan gevind. My vrou en kinders het nie nodig gehad om honger te ly nie, maar nie soos dit nou aangaan nie. Toe die agterstallige geld aan my betaal is, toe vind ek dat ek baie onskuld gedra het. Ek was altyd tevrede, maar nou nie meer nie, want ek het genoeg swaar gekry. En dit is ook nie nodig nie, want daar werk twee-drie arbeiders uit een gesin in die plantasie. Dit is jong manne wat nie vrou en kinders het nie. Ek, n getroude persoon, is afgedank. Daar is baie van die manne wat dit nie nodig het nie, want hulle het genoeg. Sommige is in staat om sonder die plantasiewerk klaar te kom, want hulle verdien meer met hulle wa en osse as met hulle werk in die plantasie. Ek dink dat ek dit meer nodig het as hulle, want ek het niks meer as my

twee hande en mee n bestaan te vind nie. Ek het kinders op skool, en as ek nie werk kan kry nie, dan sal ek verplig wees om hulle uit die skool te haal, aangesien ek hulle nie van kos en klere kan voorsien nie. Die besbewaarder laat na om sy aandag aan al die sake te skenk; hy bekennor hom geensins oor ons nie, so lank hy maar net kan lewe.

"Al die jare toe ek genoeg verdien het, was ek goed. Toe sou ek dan oonklaps jaarliks te min verdien, en gee hulle voor dat ek jaarliks elegs £18 verdien. Toe die agterstallige geld uitbetaal werd, vind ek uit wat ek indordand mees ontvang het. Ek kan nie werk vind nie. U sien dus dat die besbewaarder niks feil het vir ons arrees nie, want ek was al twee keer in verband met my werk by hom. Nou moet ek maar afsluit.

"Ek bly u vriend,
"

Dit is n besondere ervaring om die bejaarde en geharde beswerkors te hoor gesels oor hulle bedryf en toestand en ondervindinge wat teruggaan tot v6r in die verlede. So praat hulle van "Ou Stasie" (n opening in die bos): dit is veroorsaak deur "die voorjare se gewoonte van die beswerkors om die hout op een plek bynakaar te oloep waar dit dan opgewerk werd." Wat hulle beloof het, is geordon in hulle herinnering na die skerp onderskeie en agtereenvolgende gebeurtenisse wat hulle bedryf geraak het. So dateer terug tot die besoek van die Prins van Wallis in 1925 "die slag toe ou dikbone (= die olifant, n meervoudsvorn vir n enkelvoudige begrip) ¹⁾ die perd flou geloop het". Alle waarnemings, feite en gegawens lê vas in hulle geheue as n bron van onfeilbare "woot", oos een van hulle dit

1). Tien n. 83.

gestel het: "Elke Saterdag skyn die son, en vat jy notisie daarvan (= neem kennis). En dis nie net 20 jaar dat ek dit weet nie" Die lewenservaring waarop die weet berus, word ingelei met wendinge soos: "Ek was by, dis meer as 14 jaar trug toe ou Martiens sy been beseer het" en "Ek het dit ook in die voorste dae (= vroeër) beleef dat". "Vroeër" word ook aangedui met vorme soos "in die eerste dae/in voorjare was daar n perrekamp by Kafferskop" en "Daar staan van-^{be-}dag nog twee kalanners (= bome) daar in die ope wat/wys is dat dit houtbos was vroeër jare". Die boswerker voel hom in die aanwesigheid van olifante alleen veilig "op in die boom": "Ek hoor toe hoe hy die takke afbreek, en ek klim sommer in die naaste hoge boom op. Want ek was bang vir die ou mense (= olifante)".

Die Gemeenskap.

As n gemeenskap vorm die Knysnaboswerkers n geslote groep, en sekere taalverskynsels kan herhaaldelik uit hierdie maatskaplike kenmerk verklaar word. Dit dien opgemerk te word dat hoewel die Afrikaanssprekende boswerkers in die meerderheid is, daar ook heelwat Engels- en Italiaanssprekendes is. Baie van die Engelssprekendes (en in n mindere mate ook die Italiaanssprekendes) het egter varafrikaans.¹⁾ Ten gevolge van gemeenskaplike belange voel die boswerkers van die verskillende stasies hulle egter aangetrokke tot mekaar. Tóg word daar onderling anderskei: Die

1). Die invloed daarvan word behandel op p.43, p.78.

"Velmaspaaiers" (die boswerkers en hulle gesinne wat op Veldtmaspad woon) staan onder die boswerkers van die ander stasies bekend as "simpele mense" wat betreklik agterlik is en baie eenvoudig lewe, en wel omdat die leefwyse van die meerderheid dáár op 'n toestand van agterlikheid ingestel is. ¹⁾ 'n Mededeling uit die mond van mnr. J. W. van Zyl, 'n hoogbejaarde boswerker van Flatbos, lui: "n Vrou oor die 40 jaar oud had nog nooit haar hare gekam nie!" Verder beskik hulle, asook die merendeel boswerkers by Diepwalle, oor kennelik min beskawingsmiddels. Die afwesigheid daarvan (d.w.s. die begrippe en woorde soos verwarmer, aandtabberd, skoonheidsmiddels, buffet, ens.) lewer die bevestiging. Die leefwyse van die Knysnaboswerkers, en dus ook hulle taalgebruik, was ingestel op en gerig na die bosboubedryf en alles wat daarmee saamhang. Woorde in verband met die moderne maatskaplike, ekonomiese, politieke en wetenskaplike lewe (die toneel, die skouburg, klere-drag, sport, moderne wapentuig, nuwe uitvindings, ens.) was hulle tot omstreeks 1940 (en tans nog in 'n groot, maar mindere mate) onbekend -- dit is nie in hulle taalgebruik terug te vind nie. Soos 'n boswerker dan ook tereg opgemerk het: "Ja, hierdie boswerkers gebruik simpele (= eenvoudige) taal".

Tot vóór die Tweede Wêreldoorlog was daar so te sê geen invloed van buite op die leefwyse (en onregstreeks ook op die taalgebruik) van die Knysnaboswerkers nie. Tydens die oorlog het sommige boswerkers by die Weermag aangesluit, en onregstreeks het die buitewêreld invloed op die gemeenskap begin uitoefen. Die radio en die tydskrif het sporadies hulle verskyning begin

1). Dit is die geval ondanks die feit dat die boswerkers 'n gevestigde en óu gemeenskap is.

maak en invloed begin uitoefen. Dit is veral waar te neem onder die jonger geslag, wie se woordeskat steeds groter word en wat nou ook die name van voorheen-onbekende begrippe en sake leer. Sedert 1939 het heelwat gebruike verval, en het nuwe uitvindings, gewoontes, begrippe, ens., (dus nuwe benamings) inslag in die Knysnabos gevind.

Die boswerkers is streng godsdienstig, ¹⁾ het n heimlike vrees vir olifante, is meesters van hulle vak, is baie gasvry en lief om te skerts, en openbaar n diepe kennis van, liefde vir en vindingrykheid van die bedryf en die natuur. Ondanks die onderlinge onderskeiding woon die boswerkers in eensgesindheid. Wanneer n lewensmaat gesoek word, wend hulle hulle selde na buite: "hulle vat (= trou met) iemand in die bos."

Die groepering van die verskillende stasies vir die gevoel van die boswerker blyk uit die volgende opmerking: "Doer (en dan word die wysvinger in daardie rigting gerig) woon die Velmaspaaiers, en hier skuins links die Kafferskoppers". S6 word die verskillende groepe onderling onderskei. Vgl. ook: "Skuins van Velmaspad lê Diepwalle. Daar woon die Diepwallers".

Persone wat buite die bosgebied woon, is "vreemdes/dorpnaars" of "boere"; "bosbouers" is ook "boswagters"; "hoofbosbeamptes" is "hoofmanne/grootmanne". Die lede van n stasie wat belanggestel het in dieselfde "seksie" (= deel) bos, het bekendgestaan as die

1). Sien die bespreking onder Taboe, p.57 e.v.

"groepie". n Boswerker wat nie goed met sy taak vertrouwd was nie, het bekendgestaan as n "stompkop". n Verkeerde hou is n "ou hou", en n omslagtige manier van werk, is "staan fynhout kap".

Na verwante persone word verwys in vorme soos "Sus Nellie Martiens" (= sus Nellie, die vrou van Martiens -- ter onderskeiding word die eggenoot se naam by dié van die vrou gevoeg). Familievorme is: "Ons is eige, van moeder se kant" (= broers; die omskrywing "moeder se kant" in plaas van die compositum-vorm "moederskant"); "Skoonpa" en "skoonma" geniet n groter gebruiksfrekwensie as die "sagter" vorm "skoonvader" en "skoonmoeder"; daar word veeleerder gepraat van "aangetroude familie" as "skoonfamilie", terwyl "familie" soos volg aangedui word: "Sê groete aan Corrie se huisgesin".

Wanneer daar na die bosgebied of die bewoners daarvan verwys word, is "by ons/ons/hier in die bos/hierdie plek se mense" of bloot "in die bos" die vorme by uitnemendheid: "Ons toestand hier in die bos" "Hier rond" beteken die betrokke streek, en word deur die boswerkers gebesig teenoor buitestaanders om aan te dui dat die éie streek bedoel word. "Boswerkers" is volgens die inwoners in die bos "mans" wat "in die bos" werkzaam is. Volgens buitestaanders kan "boswerkers" enigeen van die inwoners wees. Dié woord word gewoonlik ook gebesig in samehang met die pejoratiewe gedagte van n "mindere", d.w.s. iemand wat op n laer peil staan. (Vgl. "Gatplaser": iemand wat in Gatplaas -- die Hel -- naby Matjiesvlei, in die distrik Calitzdorp, woon).

n Vreemdeling wat iemand in die bos besoek of "opsoek", "gaan aan by" en indien hy tuisgaan, dan "bly hy oor" of "oornag" hy daar.

Vriende en vriendinne is "my ou buurman/ons bure/ons mense/my ou buurman/ou buurvrou/ou nig/ou neef/ou kinta",¹⁾ wat n baie gemeensame houding verraai. Minder gebruiklik is die vorm neef + voornaam. Onderlinge vriendskap of kennis word by ontmoeting betoon met "dag/dag ou/dag neef" (tussen mans, wat nie noodwendig neefs is nie)/"dag oom" (n kind of jongeling teenoor n bejaarde)/"dag sus" (tussen vrouens, wat nie noodwendig susters is nie). "Ou" is n geliefkoosde aanspreekvorm en geniet n hoë gebruiksfrekwensie.²⁾ As die aangesprokene die ouer persoon is, word "Oom" gebesig, selfs al is die persoon geen oom nie. Voorts word die persoon op sy naam of bynaam "geroep". "Dagsê" (= ek sê goeiendag!) word ook algemeen gebruik. Dit is die gewone vorme van groet. Ten opsigte van die aanspreekvorme beskik die boswerkers oor n groot aantal variante wat in die besonder die gevoelswaarde raak ten opsigte van die intieme gemeenskapsrelasie van die spreker en aangesprokene.

Die samehorigheidsgevoel blyk duidelik tydens gesellige byeenkomste, geboorte, siekte, sterfgevallen en begrafnisse. n Kind word "gebore" of hy het "aangekom". By n sterfgeval "laat" mens die familie en vriende "weet", en "gaan sê" is die wyse waarop dit geskied. Die begrafnis vind plaas uit die "sterfhuis".

1. Vir n bespreking van "ou" sien pp. 71-3.

2. Die wisselvorm is "ouste", en word gebesig teenoor nie blankes. Sien ook p. 94 e.v.

Die familie of "huisgesin" loop agter die "kis".
(Die plat vorm "kees" word ook aangetref).¹⁾ By geleentheid van n "bruilof" of "verjaardag/verjaarsdag" word mense "genooi (= uitgenooi)/oorgenooi (= kontaminasievorm van uitnooi en oorvra)/oorgevra". Dan word daar nie "gaan sê/laat weet" om "oor te kom" nie. Die gebruik van die verbum-vorme ("laat weet" en andere teenoor "nooi" en andere) vir dieselfde begrip is n voorbeeld van differensiasie op grond van die gevoelswaarde. Talryk is die variante gebruik van die verbum "gaan" wanneer besoek afgelê word: "gaan kuier/n draai gaan maak/daar aangaan/daar ingaan/daar omgaan". Die enkele woord kry n besondere betekenis ten gevolge van die psigiese instelling van die spreker. Vgl. "stompkop": n boswerker wat sy vak nie goed verstaan nie (p.18) -- n moot wat ongelyk is (p.40) en n boom sonder n kroon (p.39). Uit die bepaalde gedagte, die bepaalde gedagtegang, blyk die affek van n besondere stemming.

1). Sien p. 77.

DIE BOSWERKER.

Sedert die omwenteling van 1939 het daar n uitbreiding plaasgevind van die woordvoorraad, wat saamhang met die tegniek van beroep en kennismaking met buite-invloede -- die taalstruktuur, egter, het nagehoëg onaangetas gebly. Die konserwatisme is opvallend wanneer die spreekwyse oor toestande in verband met die bedryf en die leefwyse gedurende die afgelope drie dekades (soos gevind in n aantal merkwaardige briewe van ou boswerkers) vergelyk word met wat vertel word en hoe dit vertel word.

Die volgende aanhalings uit briewe illustreer die taalgebruik en taalvorm-by verskeie ou boswerkers: "Sil ik leven nie die prys melt nie" (= sal ek liewers nie die prys vermeld nie); "die lyding is not wendig swaar om der te maak" (= die lyding is noodwendig swaar om deur te maak); "Ik fraag u in godes naam/^{om}ons tege moet te kom" (= ek vra u in Godsnaam om ons tegemoet te kôm) en "Ik fraag u nog maal in gods naam kom ons te ge moet" (= ek vra u nogeens in Godsnaam om ons tegemoet te kom); "... un ok in fer Bant met die behysing schima ok op ons fan toe Passing te maak" (= en dit ook in die geval van die behuisingskema op ons van toepassing te maak); "betrend wardig" (= betreuenswaardig); "Ons kan nouw nie ferder in ons fer arem in die aarde in so ik steil fole fertrouw dat u sal genadig wees en ons help" (= ons kan nou nie verder nie, ons is besig om te verarm, en ek vertrou dus dat u u oor ons sal ontferm en ons sal help); "Daar onse kinders onse salaris te rys nie ... onsehuis";¹⁾ "In flenter klere"

1). Vir die verboë vorm ons x onse sien p. 93.

(= stukkende klere); "bemiddelde prys" (= gemiddelde prys); "per dag in maant" (= per dag en maand); "nie n fol dag nie" (= nie n volle dag nie); "£4.10. wat hy moet uit eet in drink" (= £4.10. waarvan hy moet lewe)¹⁾; "tax" (= belasting); "Antwort my dan A.U.B. spoedig A.U.B." (= antwoord asseblief spoedig), "as blief" (= asseblief).

Wat betref die klankvorm in die spreektaal kan gemeld word dat baie van die voormelde vorme teruggevind is. 2).

Voordat die taal van die boswerkers nader betrag word, is dit nodig om eers die een en ander mee te deel oor die vroeëre en die huidige boswerkersbedryf.

Ingevolge die bepaling van 1939 dat alle boswerkers gederegistreer moet word, verdwyn die sogenaamde "houtdelingsdag" (wisselvorme: houtdelingsdag/houtdeeldag), en vind ons in werklikheid nie meer boswerkers nie, maar slegs "plantasie-arbeiders" (persone wat nie langer geregistreer is nie). Vóór 1939 het die bedryf uit regte "boswerk" bestaan en is dit as sodanig deur die boswerkers beoefen.

Elke stasie het bestaan uit n kroonbos en kroonveld onder die toesig van n bosbouer/boswagter van wie n gewone "permissie" verkry moes word om die gebied binne te gaan. Die beoefening van die bedryf het vóór 1939 in hoofsaak berus op houtdeeldag en "afkappingspermissie/afkappermit". Dát die bedryf gewysig is, blyk duidelik uit die verklaring van n ou boswerker in verband met "houtdelingsdag/houtdeeldag":

1). Sien p. 94

2). n Afsonderlike bespreking volg op p. 76 e.v.

"Voordat die houte (= hout, meervoudsvorm vir 'n kollektiewe begrip)¹⁾ vir verkoping aangebied word, word 'n sekere deel bos beperk deur die bestierder van bosse om geseksie en gemerk te word. Dit wil sê daar word 'lyne' gekap van 'n pad na 'n stroompie. Dan word die ouer of beskadigde bome plekkies op die wortel die bas afgekap en geverf of genommer. In dieselfde tyd word die mate van die houte beskryf om die getal voete (= voet, sien opmerking by "houte") te kry wat dit oplewer. Daardie dinge word meer of min drie-vier maande voor die verkoping gedaan (= gedoen). Was in die tyd van die boswerker so. Vandag nie meer so. Nadat so 'n deel bosse dan genommer is, gaan die boswerker en maak 'n algemene deurstep (= opname) om te sien wat die hout (vgl. houte, eerste reël) min of meer opgee (= lewer). Skryf dan die houte se nommers op wat goeie houte is of goeie hout sal gee om as 'n gids te wees op die dag van verkoping om die beste boom te kies. Die verkoping het gewoonlik plaasgevind op die eerste Woensdag in April van elke jaar. Dis die houtdelingsdag genoem deur die ou boswerkers, en ons sê dan die bos gaan oop of die hout word gedeel. Dan het op elke sentrum op dié dag die boswerkers wat in die nabyheid woonagtig was of wat belange (= belang) gestel het in so 'n seksie na die stasie gegaan.

"Op bepaalde dag om nege-uur het die groepie boswerkers dan bymekaar gekom. Na die nommersnemery (= die toeken van nommers) is lootjies getrek en het die boswerkers begin die hout kies na hul besdenking (= wat na hulle mening die beste is). Na dit (= daarna, d.w.s. ná die loting) het hulle die afkappermit gekry en hulle houte gaan afkap. In die meerdere

1). Sien p. 83.

(= meeste) gedeelte (= gevalle) was maar net enkele van die boswerkers wat als (= al) hulle deling hout (= houtdeling) afgekap en opgesaag het. Die meerderheid het net stinkhout, asgaai, saffraan en kershout opgewerk in waenhout (= wahout). Na die loting (= trek van lootjies) het boswerkers die afkappermit gekry by die bosbouer, en gegaan en hul deel hout dan gaan afkap".

In dáárdie dae (voor 1939) was dié bedryf nog moontlik, en die ou boswerkers vertel dat hulle inderdyd n redelike bestaan kon vind: "Ik het oor die 13 jaar in hom gewerk toe betaal hulle my af toe gee hulle voor dat ik te min maak in he jaar maar ik het geleef daaruit. My vrou in kinners het nie nodig gehat om honger te lei nie, soos wat dit no gaan nie". 1).

Wanneer die bos oopgaan op houtdelingsdag word die kapvak (= gebied) vir daardie jaar in seksies verdeel, elkeen waarvan uit vier "wêrries/wirries" (*veris/veris*) bestaan het. Elke boswerker kry dan een "wêrrie" vir die jaar.

"Voordat so n boswerker die hout kan wegdoen (= verwyder, verkoop), moet hy eers die liksensiegeld/liksensgeld/liksinsgeld (= lisensiegeld) oorhandig aan die bosbouer. Die liksensgeld van hout het ook verskil na die waarde van die hout of van sulke hout. Swart of eerste klas stinkhout bevoorbeeld was op goedkooptyd (= in die goeie ou dae) n halfkroon per kubieke voet. 2). Wit stinkhout, n jongere hout, was goedkoper. Eerste klas kalanner en geelhout was ses oulap 3) per kubieke voet. Ysterhout, asgaai, witpeer, hardpeer/hartpeer

1). Aanhaling uit brief op pp. 12-13.

2). Vir die verboë en onverboë vorme sien p.88.

3). Sien p. 91.

(= harde peer), rooipeer, saffraan, vlier, kershout en die goete (= die soort) was weer teen n ligter (= laer) prys verkoop. Kamassie is gekoop by die ronnemaat (= rondemaat, d.w.s. per kubieke voet) en verkoop teen die pond.

"Na betaling van die liksensiegeld dan gaan so n bosbouer en sit n sekere merk met n hamer (vgl. die compositum hamermerk) aan die kop van die hout of aan beide kante (= koppe) van n houtstuk (= stuk hout). Hierdie merk is die kroontjie/kroon genoem. Die bosbouhamer bevat aan eenkant die kroon en anderkant (opm.: in beide gevalle is "aan die" weggelaat)¹⁾ n hoenderspoor/hoenderspoortjie. Na laat so n hamermerk aan die hout geslaan is, kan so n boswerker sulke hout verkoop of vir homself hou. Elke bosbouhamer het n stasienommer bevat."

Dit was die toedrag van sake voor die deregistrasiebepaling van 1939. Hoewel dié bepaling enersyds die dood beteken het van die ou boswerkersbedryf, het dit andersyds die begin aangekondig van geleidelike vooruitgang vir die gemeenskap. Die plantasie-arbeiders het die boswerkers vervang, en sedertdien werk hulle teen n vasgestelde loon. Die nuwe bedeling het meebring dat sekere woorde en werkverrigtinge wat eie aan die gemeenskap was, gedeeltelik in onbruik verval het: die boswerk-aspek is vervang deur die plantasiewerk-aspek. Dit het daartoe gelei dat sommige werktuie en talle woordgebruike, wat vroeër algemeen gangbaar was en die aard van die gemeenskap weerspieël het, plek moes maak vir n nuwe behoefte. DIE BEPALINGS VAN 1939 HET 'N EINDE GEMAAK AAN HOUTDEELDAG EN ALLES WAT DAARMEE SAAMGEHANG HET.

1). Sien p. 91.

Die boswerkbedryf -- die eiehandige maak van
vellings, naels, agter- en voortange, lêers, speke,
disselbome, langwaens, draaiborde, skamels, bokplanke,
buiplanke en ander huisgoed (= meubels) ¹⁾. -- het
stadigaan sy belangrikheid as bestaansmiddel verloor.
Boswerkers wat nie as plantasië-arbeiders werksaam is
nie, vind nou n bestaan in "tuindery" (= tuinaak), ²⁾.
terwyl die nodige lewensmiddele uit n "spensioen"
(= pensioen) aangekoop word.

1). Sien p.82.

2). Sien p.82.

DIE BOSWERKERSBEDRYF.

Die bedryf het die afkap, opsaag, uitsleep, verwerking en verkoping van mote behels. Die kap- en saagwerk het in die bos self plaasgevind, waarvandaan die mote dan met 'n slee "uitgesleep is om tuis (= by die huis) opgewerk (= verwerk) te word in wat ons dan daaruit wou maak.

"Vorige jare was geelhout en kalanner aan lêers (= dwarslêers) vir die Spoorweë gemaak. Die Spoorweë het ook menigmaal 'n seke bossoort byvoorbeeld goeie kalanner, geelhout en ysterhout in die blok gekoop, dit is ronnemaat, dit wil sê net afgekap of gesaag net op lengtes. Ysterhout, geelhout, kalanner ensovoorts was meesal in blokke aan die negesante/nagesante/houtkopers (= houthandelaars) verkoop."

Die bedryf is dwarsdeur die jaar beoefen, en elke boswerker moes toesien dat sy "houtloting" vir die betrokke jaar "uitgeneem" word (dit wil sê hy moes sorg dat al die "houte" in sy "wirrie/werrie" (veri) × (veri) afgekap en uitgesleep word).

Indien die werkplek "ver van huis is, dan bly die boswerker in 'n skerm/skermpie/kos-affêring vir drie tot vier weke. Is die werkplek naby, dan verlaat die boswerker sy huis voor sonop/donkervoordag/skemervoordag/kniediepvoordag/vaalvoordag/rooivoordag/voor sonuit/voor dagbreek/skemerdag/douvoordag. Hy loop die bos in en keer weer huis toe wanneer dit donker word/dit begin skemer word/tammie of kwagga (= die son) sak". Wanneer die loeries gaan slaap, dan is dit "huiſtoegaantyd".

Hoewel die boswerkers hulle van 'n groot verskeidenheid woorde en woordvorme bedien, is sommige

egter minder gebruiklik as ander. So het die wisselvorme, d.w.s. vorme sonder 'n verskil in die betekenis, "negasante/nagesante" 'n groter gebruiksfrekwensie as die sinoniem "houtkopers". Die uitdrukking "tammie/kwagga sak" word minder gebesig as die raak beskrywende "die loeries gaan slaap".

Die boswerkers moes dikwels op verskillende plekke in die bos werk, en vir al die plekke het hulle 'n naam gehad. In enkele gevalle staan die naamgewing regstreeks in verband met die een of ander voorval. Opvallend is die omvangryke samestellinge by plekname, en die veelvuldige gebruik van die possessiewe "se". Die boswerkers stap of slaan te voet vanaf sê die stasie Kafferskop (dit was vroeër die spioenkoppie van die Kaffers); swaai dan weg na Vlei-se-pad-drif of Olifanterolplek (= plek waar die olifante rol). Nou vat hulle koers of mik hulle na Fisanthoek (vanweë die groot aantal fisante wat vroeër daar gewei het); vervolgens na Bohoek (dit is die heel boonste deel van Fisanthoek); dan deur die Kleinbossie (die pad gaan daar deur 'n puntige bos wat die veld inskiet) en Witklip-se-rug (so genoem na die talle wit klippe wat sigbaar vertoon op daardie stukkie veld); Eiland-se-hoogte (dit is die hoogste punt voordat die boswerker val/afsak/afdaal na Klein Eiland-se-rivier -- dit is die rivier wat by Klein Eiland verby vloei); Klein Eiland-se-rivier deur na Afstoothoogte (die hoogte waar die mote 'n paar honderd tree na die rivier toe afgestoot word); Klein Eiland-se-onderpunt en Klein Eiland-se-bopunt en vervolgens met die sleeppad van Klein Eiland-se-rug na Vossie-se-kuil of van die bopunt van Klein Eiland na Middelpad of Peutersbrand (samentrekking van

Feuter-se-brand), en van die bopunt na die onderste Feuter-se-brandpad en Ou Stasie (n opening in die bos waar n ou kalannerboom staan. Ook bekend as Kalanner-stasie. Die opening het ontstaan deur die voorjare ¹⁾ se gewoonte van die boswerkers om die mote op een plek bymekaar te bring en dit dan daar op te werk (= verwerk). Daarvandaan stap die boswerker na Keet-se-pad (dit is n sleeppad wat aangelê is deur ene Keet, n ou bosbe-waarder) en Klipkop (vanweë die baie klippe) en eindelik na Feuter-se-brand-se-wapad waar die dagtaak aangepak word.

n Eiland is n opening in die bos wat met groot fynbos en gras begroei is. Daar is talle eilande in die Knysnabos: Groot-Eiland wat ietwat groter is as Klein-eiland; Swart-eiland (weens die swart voorkoms van die grond); Dirk-se-eiland (waar n ou boswerker, ene Dirk, vroeër gewoon het); Kaffersdrif-se-eiland (n eiland naby Kaffersdrif en die Bitourivier) en Sinklaar-se-eiland.

n Brand is ewe-eens n opening in die bos, maar dit is deur brande veroorsaak. Dit is meestal met varings en fynbos begroei, en het feitlik geen gras nie: Feuter-se-brand, Fielie-se-brand.

Die boswerkers is baie spesifiek in hulle gebruik van die substantief bos. Die soort bos of die ge-aardheid daarvan word aangedui deur die eerste lid of deel van die compositum: n "Kruppelbos (wisselvorm kreupelbos)/kreupelhoutbos/fynbos" is n bos waar kreupel-hout groei. Dit word gebruik vir vuurhout (verkorte compositum-vorm in plaas van die omskrywing "hout om vuur mee te maak") of vuurmaakhout. n "Strandbos" is

1). Sien p. 14.

ewe-eens n kruppelbos, net dit is naby die strand geleë. n "Oubos" is n bos wat baie oud is, en derhalwe goeie hout bevat. n "Kapbos" is n bos waarvan die bome kapbaar is. n "Reënbos" is n bos waar dit altyd nat is, vanweë die baie reën en die digtheid van die bos. n "Onderbos" bestaan uit "ondergroei" (= struik).

Plekke in die bos wat benoem is volgens die een of ander geskiedkundige gebeurtenis: "Kooloond" (die plek waar mnr. W. Rex kole gebrand het om dit dan later weer te verkoop); "Moordleegte" (Naby Forest View, aan die grootpad tussen Knysna en Plettenbergbaai lê die plekkie Moordleegte. Die Kaffers het n geselskap Trekboere daar ingehaal en van die Trekkers vermoor); "Wilkenskraaibos" (n Plek ten ooste van Forest View. Dit is vernoem na die persoon wat die Kaffers glo lewendig oopgesny en op n kraaibos oopgevlak het).

Met die werkplek hang saam die afstand, wat aangedui word met tyd: "Ons stap dit in suffel/soveel ure af". Die plat vorm "suffel" het n groter gebruiksfrekwensie as die sterk of vol vorm "soveel".¹⁾ In die reël dui die boswerker die afstand aan met aantal + uur in plaas van aantal + myl: "Ons stap van Kafferskop na Peutersbrand in twee ure." n Afstand van sowat agt myl word soos volg aangedui: "Dis n stywe twee ure se stap." Dié wyse van afstandaanduiding volg uit die feit dat die boswerkers na hulle werkplek stap en nie daarheen ry nie.

Onderweg na die werk word verskeie soorte paaie (in die bos) aangetref: n "Voetpaadjie" -- net waarlangs mens kan loop; n "grootpad" -- n pad wat baie geloop of gebruik word; n "napad/napaadjie" -- n kortpaadjie

1). Sien p.76 e.v.

(nie noodwendig 'n voetpaadjie nie); 'n "sleeppad" -- waarlangs mote per slee vervoer word ¹⁾; 'n "kop-se-pad" -- 'n pad wat oor 'n koppie loop; 'n "vleipad" -- 'n pad wat deur 'n vlei gaan; 'n "draaipaadjie" -- 'n opening naasaan 'n sleeppad waar die slee kan draai (in werklikheid nie 'n pad nie, maar slegs 'n draaiplek).

Nadat die boswerker by sy werkplek of werk aangekom het, besluit hy watter bome hy gaan "werk".

Werktuie.

1. Die Byl.

Die boswerker gebruik twee soorte byle, elk vir 'n bepaalde doel.

(a) "Die regsbyl/oorkapbyl/beslaanbyl/platvaas/Amerikaner" of "Mosselbaaiër": Dié byl is vir die "skaaf" (omdat 'n persoon dit nouliks met 'n skaaf beter kan bewerk as die boswerker wat dit met dié byl kap) van die hout. Die byl is groter van "blad" of "sny" en die steel is meer gebuig as dié van die gewone byl. Dit is spesiaal so gemaak om die "houtkapper" (boswerker) in staat te stel om langs die sy van 'n ronde hout te staan en dit in 'n plat of kantige vorm te kry voordat die saag gebruik kan word om die blok te moot (= in mote op te saag). Dié byl word onder meer gebruik om speke mee te kap. Dit het twee kante: 'n "platvaas" en 'n "ronnevaas". Met die byl kan slegs regs gekap word -- vandaar dan ook die benaming regsbyl. Die "oorkapkant" (dit is die platvaas) is om mee oor te kap/gelyk te kap/glad te kap, en die "kortvaaskant" (ronnevaas) om die spaanders mee weg te breek.

1). Sien p. 36.

(B) Die "linksbyl" (vergelyk regsbyl)/omkapbyl (vergelyk oorkapbyl)/keepbyl/kortvaas" (vgl. platvaas) of die "gêsmán" (gɛsman): met dié byl word links gekap (vandaar die naam linksbyl). Dit is kleiner as die voormelde soort, en sy steel is reguiter. Dit word meestal gebruik vir die omkap, keep, rowwe werk, dit wil sê voordat die beslaanbyl gebruik word. Dis hierdie byl "waarvan jy die neus aankap" ¹⁾ (= stomp kap).

(C) By die huis word n klein "handbyltjie/handbyl" gebruik vir klein werkies soos "om vuurhout of vleis mee te kap".

Die nomina agentis is bylkapper; verba is fasekap, oorkap, aankap, omkap; terwyl die volgende uitdrukkings in verband met dié werktuig gebesig word: "Daardie byl is nou so stoets (= verkeerd geslyp .. vgl. die gewone betekenis "stomp") dat hy nie wil kap nie. Jy kan hom weer laat uitklop/uitslaan" (skerpmak).

2. Die Platvyl.

Dit word gebruik vir die skerpmak van albei soorte byle, en wel wanneer n boswerker nie by sy "slypsteen/skyfsteen/skyfklip" kan kom nie. "Maar gewoonlik gebruik ons n skyfsteen om die byle n fyn sny te gee na ons hom gedoen (reggemaak) het met die vyl, want die vyl maak hom draderig sny (kap)".

3. Die Dissel.

Dit is n pikvormige stukkie gereedskap wat alleen gebruik word vir die "uitsny of uitkap van waenhout of ander houte wat kromvormig moet wees, soos byvoorbeeld

1). Vgl. neus aankap by slee, p. 35.

wavellings". Om n velling uit te kap beteken om "die pens, die binnewerk, die holkant" van die hout uit te kap.

4. Die Saag.

(A) Die "tweemansaag/treksaag": dié saag se tande staan regaf om dwars te sny in die mote, en dit word met n "driekantvyl" (compositum) of n driekantige vyl (omskrywing) en n "sit-" of "setyster" skerp gemaak.

Uitdrukkings: "Nou moet jy die saag trek of jy kwaaiivrinne is met hom (sterk saag); Ons kan maar net so goed treksaag solank ons rus (insluimer: ook: snork)".

(B) "Kranssaag" (sametrekking van kraansaag): dit is n saag wat net een kant toe sny. Die tande staan onder toe en is krom (gebuig) om te hak (vas te slaan) in die draad van die hout. Dit sny gewoonlik saam met die draad van die hout, met ander woorde in die lengte van die moot om dit te kloof. Die handvatsel is van yster of hout en staan bekend as die "stuf". Die punt wat saag, is die "kurk/juk". Die saag word skerp gemaak met n "kraansaagvyl/platvyl" wat aan die een kant plat en aan die ander twee kante rond is. Dit word n "kraansaagvyl" genoem, aangesien dit nie vir n treksaag gebruik kan word nie.

5. Die sit-/setyster.

Dis n klein stukkie gereedskap "wat jy die saag wyer of nouer mee sit wanneer dit een of ander kant toe sny of loop, want dit veroorsaak moeilikheid om so n stuk blok hoekig te kry vir opwerk". 1).

1). Sien gesplete voornaamwoorde, p. 94.

6. Die Beslaanlyn.

Opvallend is die variante gebruik van die vorm "beslaglyn" (beslag: substantief) naas "beslaanlyn" (beslaan: verbum) in teenstelling met die vorm beslaanbyl (sien p.31) sônder die wisselvorm beslagbyl. Dit is n gewone stukkie katoenlyn (vislyn) wat swart gesmeer is met houtskoel wat in die bos gebrand word waar "ou (die boswerker) sy koffie kook of patats braai". Die lyn word nie alleen gebruik nadat die hout beslaan (glad gekap) is nie, maar ook om alle "kromtes" (kromplekke) uit te sny (dit wil sê om n reguit lyn te verkry vir die saag van die stuk hout). Die uitdrukking "plant/slaan hom soos hy lê", beteken: meet die moot in sy lengte en omtrek soos hy daar lê.

7. Die Kuil.

(A) "Staankuil/saagkuil/stellasië": Dit bevat van vier tot ses mikpaaltjies wat sterk genoeg moet wees om die gewig van so n "houtstuk" (stuk hout; sowel die compositumvorm houtstuk as die omskrywing stuk hout word gebruik) te dra. Dit het gewoonlik "n min of meer manshoogte (compositum in plaas van die omskrywing: die hoogte van n man) sodat die ondersaer regop kan staan en werk." In die geval van n staankuil is daar altyd een bo-saer en twee onderseers.

(B) "Putkuil": As daar min hande is, word n putkuil (n put of gat in die grond) gegrawe. Die soort kuil (staan- of put-) bepaal die posisie wat die boswerker inneem.

(C) "Oprolhoute" en "strykhoute": Oprolhoute word gebruik om swaar stoupe of blokke tot bo-op die staankuil te rol. Dit word opgerol oor twee dwarshoute

- 35 -

(wat van die staankuil skuins afloop grond toe). Die "dwarshoute" (ook bekend as dwarsbalke) rus altyd op twee van die vier strykhoute, terwyl laasgenoemde weer op vier mikpale rus wat in die grond geplant is.

8. Die Handspaak.

"Handspaak/woelstok": Dit is n taamlike sterk stok ongeveer ses voet lank met n skerp punt wat onder swaar blokke in die grond ingestek word om hulle te lig, te verskuif en om te rol (letterlik: om dit te woel).

9. Die Kapmes.

(A) "Kapmes": Dit word gebruik om n pad mee oop te kap deur groterige struike, en het twee kante: n "bylkant" en n "snykant". Laasgenoemde is sowat drie duim langer as die bylkant. Die bylkant dien om struike mee af te kap, en die snykant om mee skoon te kap.

(B) "Kromkapmes": Dit is ewe-eens n kapmes, maar is meer sekelagtig en word gebruik om "ondergroei" (struike) mee af te kap.

10. Die Rolletjie.

n Klein stukkie hout van middelmatige dikte en ongeveer ses tot nege duim lank. Dit word gebruik om n moot in n gewenste posisie te laat rol (vandaar die naam).

11. Die Slee.

Vir die maak van n slee is nodig twee boompies

wat effens krom gegroei het, en drie dwarshoutjies. Die slee is krom van voor om "die hoogtes maklik te klim", en dié twee "kromtes" (krom punte; sien p.83) vorm saam die neus van die slee. Aan die gat in elke krom punt "daar haak ons onse ¹⁾•slee-phak in". Die reguit deel is die "beentjie" waaroor (na die ander been) drie dwarshoutjies of sporte vasgeboor word. "Op die krom punte word net n houtboor/grootboor gate deurgesit (geboor) vir kettings waar die osse dan aan trek." ²⁾.

"n Span trekosse bevat gewoonlik van twaalf tot veertien osse namte ³⁾. (na gelang van) die houtstuk wat verwyder moet word. As dit sware ⁴⁾•hout is, byvoorbeeld n kalannerblok, word n dag na reën gekies vir die sleep." Die gladdigheid verminder die spanning op die trekdiers. As so n swaar hout in droë tye (teenoor reëntye: verkorte vorm in plaas van die omskrywing "in tye wanneer dit droog is"; vgl. droogtes) "moet vervoer word (woordorde: vervoer moet word; die posisie van die hulpwerkwoord) ⁵⁾•dan kap die slepers (persone wat die mote uitsleep) of drywers gewoonlik groen sparretjies. Dit word onder so n hout gehou sodat hy nie op die grond lê en vassyg in die stof nie."

Die hout word langs n sleeppad gesleep. n Slee word soms ook n "waterwa" genoem (net in gevalle ná reëns, omdat dit dan as't ware deur die water en

1). Sien p. 93.

2). Sien p. 94.

3). Sien p. 73.

4). Sien p. 88.

5). Sien p. 107.

modder swem). Die slee het n "opneus" (n neus wat op staan) om te klim. n "Sleepblok" is n blok wat gesleep word sonder dat van n slee gebruik gemaak word. "Hy word kaal gesleep" is n toepaslike uitdrukking vir die werkverrigting. Die motê wat gedurende die dag afgesaag is, word "hoopgesleep" (op n hoop gesleep) in die sleeppad.

Die bedryfstaal wemel van n groot verskeidenheid van terme. Hoewel daar op willekeurige wyse tussen twee of meer terme gekies word, is sommige tog minder gebruiklik as ander. Die term wat die grootste gebruiksfrekwensie geniet, is dié wat selfverklarend is:

<u>Werktuig.</u>	<u>Hoë gebruiksfrekwensie.</u>	<u>Minder gebruiklik.</u>
Byl.	Regsbyl, oorkapbyl, beslaanbyl, platvaas.	Amerikaner en Mosselbaaier.
	Linksbyl, omkapbyl, kortvaas.	Keepbyl en gêsman.
Saag.	Tweemansaag.	Treksaag.
Kuil.	Staan- en saagkuil.	Stellasië.
Stok.	Woelstok.	Handspaak.
Boor.	Houtboor.	Grootboor.

Die boswerkers gebruik veelal dáárdie woorde wat so selfverklarend is dat n verdere verduideliking oorbodig is (bv. tweemansaag, links- en regsbyl, woelstok, houtboor). Ook maak hulle baie gebruik van composita in plaas van omskrywings (vgl. manshoogte, houtstuk, hoopsleep, opneus, reëntye).

Bome.

Nadat die boswerkers by die werkplek aangekom het, bepaal hulle waar die eerste boom "so leeg" (laag) ¹⁾.

as moontlik "neergetrek" (afgekap) gaan word. In-tussen word een van die manne soos volg aangespreek: "Daantjie, slaan daar n vuurtjie aan". Oor twee mikke (mikpaaltjies) word dan n dwarslat geplaas, en daaraan word die "katotjies" (gewone konfytblikke wat tegelyker-tyd as ketel en koffiebeker dien) opgehang. Die vuur-tjie word gewoonlik naby die "kosaffêring" (skerm) aangeslaan. As die hout nat is en die vuurtjie sukkel om te brand, dan "lyk (dit) my daai vuurtjie is maar "eina-pyn".

Inmiddels is die ander boswerkers besig om te kyk hoe die boom moet val (d.w.s. in watter rigting, sodat die jong bome nie deur die val beskadig sal word nie). Die boom word "gevalkeep" (verbum; n keep word in die stam gemaak aan dié kant in watter rigting die boom moet val; die subst. is n valkeep) deur die bylkappers, en daarna begin die "omkap" (omkap na analogie van omval en afkap; vgl. afkap en afsaag). Sodra hy lê (afgekap is en omgeval het), word die boom afgemeet in mote of stompe en dan begin die saery. Daarna word die mote uitgesleep tot in die sleeppad.

Daar is talle soorte bome, en die boswerker ken elkeen -- hy ken hom aan "die vorm van die blaar, nie die kleur nie" het n bóswerker opgemerk. So is die essenhout vol "vingers" (die blare aan elke takkie is soos die vingers aan n hand). Die boswerker weet: "Daar's g'n twee soorte bome wat een vorm blaar het nie ... die vorm van die blaar dui die houtsoort aan." Nog n boswerker het gesê: "Jy herken die boom aan die lyf (die bas) en die vorm van die blaar". So het die regte ysterhout n langwerpige blaar; die wit ysterhout s'n is meer rond as langwerpig; die swart ysterhout s'n is langwerpig; die kershout: lank-rond; die

rooihout: meer rond as lank; stinkhout het n groot, gladde blaar; die saffraan het n langwerpige blaar met saagtandjies; die witpeer(-tjie) het n langwerpige blaar; die kalanner of Outenikwa-geelhout: n klein, fyne ¹⁾blaartjie; die har(-t-)peer s'n is langwerpig, en die vlier het n mooi, lang blaar.

n Boom wat geskik is om gekap te word, staan bekend as "n kapboom", terwyl "n windvalboom" n boom is wat deur die wind omgewaai is. n "Droogboom" is n boom wat ophou groei het, wat m.a.w. dood is. Van n jong boompie word daar gepraat as n boompie sowat van kophoogte (nog maar klein). "Die bome skiet namate ²⁾ die water wat hy skep" (groeï vinnig; opneem). Na die wind of reën "lê die bome neer" (om, omgewaai, plat). n "Stomkop" ³⁾ is n boom sonder n kroon of n boom wat geen takke bo het nie. As n boswerker sê n boom het n groot hart bedoel hy daarmee dat die boom n groot bars het. Vgl. verder: "die hart van die bos is nog ongerep" -- die bos is nog nie uitgekapt nie. "Vroeë spring" is die uitdrukking vir wanneer n boom blommetjies begin kry.

"Klosse/kloofsels" is die stukke hout wat met die dissel uitgehou word wanneer n blok vierkantig gekap word. Klos word substantiwies en verbaal gebruik. "n Vrotjie" is n groeisel aan die stam wat verrotting veroorsaak. Die siekte staan bekend as "vrotstamsiekte". n Bars is n natuurlike kraak in die stam, en ook die opening waarin n wig gejaag (gedryf) word om dit te kloof. n "Spring/klap" (subst.) is die

1). Sien p. 88.

2). Sien p. 73.

3). Sien p. 20, p. 40.

klapgeluid wat gehoor word wanneer n groen boompie gesaag word. n "Skeur/hartskeur/spinnekophart" is die opening in die boom waardeur die sap op- en afgaan volgens die seisoene.

n "Boef/houtoor" is n soort taai "vrotplant" (n plant wat op verrotte hout -- vgl. vrothout -- groei). Dit is witgeel van kleur, met die voorkoms van n bord en groei op die stam van "vrothout" (hout wat verrot is; compositum i.p.v. omskrywing) of "lê-houte" (compositum i.p.v. die omskrywing: hout wat lê). n "Tesseltjie" is n klompie mos wat in n tak vergader het. Wanneer daar na n "grondkometers" verwys word, bedoel die boswerker dat die grond met mos bedek is. "Kwaallatte" is latte wat n hindernis vorm en byvoorbeeld die uitsleep van mote bemoeilik. Wanneer die "slaapknoppe" hulle verskyning maak, is dit n aanduiding dat die bome begin bot. Die verbum "ringbas" beteken letterlik n ring word in die bas gemaak: die moot word in die middel geringbas vir opacting (dit word in die middel ringvormig afgebas).

n Moot ¹⁾ is n stuk hout van n bepaalde lengte, en dit kan 27 duim of sewe voet wees. Nie elke stuk hout is n moot nie: as dit langer as tien voet is, word dit n blok genoem. Rondemaat beteken kubieke maat. n Moot kan n rondkop hê (d.w.s. dit is gelyk afgekap), n vierkantige kop (dan is dit verwerk) of n stompkop (as dit ongelyk is). ²⁾ n "Slippermoot" is n dwarslêer wat presies sewe voet lank is; n "veëlingmoot" is n velling wat twee voet drie duim lank is. Daar word dan ook gepraat van n sewe-voet slippermoot

1). Sien p. 90.

2). Sien p.20, p. 39.

en n sewe-en-twintig duim vellingmoot.

Belangwekkend is die groot mate waarin die menslike op die bedryf oorgedra word: eina-pyn (vuurtjie), vingers (blare), lyf (bas), hart (bos), spring en klap (jong boompie). Andersins is daar betekenisverruiming: boef, wat algemeen n skurk beteken, word in die plantelewe versinnebeeld met n vrotplant.

Uitroepe en uitdrukkings i.v.m. die bedryf.

Uitroepe en uitdrukkings of segswyses speel n belangrike rol in die boswerker se dagtaak. Die denke, veelal ingestel op die bedryf, vind uiting in n veelheid van taalvorme wat eie is aan die werk in die bos. Die veelheid van vorme verleen kleur aan die taal: daaruit blyk die bepaalde stemming. Werktuie en voorwerpe in verband met die bedryf vorm dikwels die kern of sentrale gedagte van die uitdrukking. Die verskillende werkstadia bring ook verskillende affekvorme mee, want uitroepe is woorde met n vaste gevoelswaarde. Die verhoogde intensiteit gaan gepaard met spesiale nadruk en toon dat die gevoel ten nouste met die psigiese spraakuiting saamhang.

By die kap.

Maar hierdie houtjie sit my in die bed (gee baie moeilikheid); Aag, oom Gert, ons werk nie nes byl nie (ons werk op ons tyd, nie vinnig nie); Nou moet ons maar glip vir die tweede bulletjie (die volgende boom); Kyk hoe huil hy (kyk hoe vol barste is sy stam); Ou Len sê jy moet maar inblits dat die hout klaar kom (fluks kap); Dis nie meer honderd jaar nie, dan lê hy

(hy sal nou-nou val); Nou lê hy boggelrug (met die omval het die boom in die mik van n ander boom vasgeval); Daar lê hy/daar lê die ou (die boom het geval, hy is af).

By die saag.

Nou moet jy die saag trek of jy kwaavrinne is met hom (sterk saag); Ai! maar jy trek jou malle maai af en dit sny maar skaars (saag; die konsonate "m" en "s" en die kort en lang oop vokale "a" en "aa" laat die affek cplaaai); Dis n dom os wat sy juk self op sy nek sit (ek gaan my nie doodwerk nie); Laat jou saag se tande werk (moenie staan en speel nie, maar saag sterk); Asem! (Laat ons n bietjie asem skep, n bietjie rus); Hy raak al swak (raak al moeg).

By die uitsleep.

In dié geval is die werkverrigting vinnig en word daar sonder seremonie gewerk. Die uitroepvorme (dikwels n bevel) is meestal die enkel woord, en n besondere affek word verkry met die vokale a, e, o en hulle verbindings: Toemaar! Nou! Haait! Toemaar! Trek! Haai jy! Hook! Trek! Toemaar! Haai jy! Gelyk! Hip! Weer so! Nog n slag! Nou! Haait! Dié 16 uitroepe is inderdaad n enkele sin wat gebesig is van onder n skuins helling af onderwyl die boswerkers n moot uitgesleep het. Die gedagte wat met hierdie uitroepe benadruk is, is: Trek saam en gelyk. Die herhaling van die uitroepe ("toemaar" drie keer en "nou, trek, haai jy, haait" elk twee keer) bring groter nadruklikheid mee.

Dit is darem so waar as hout nie menswerk nie (die uitsleep van die mote teen 'n helling uit is darem nie werk wat van 'n méns verwag kan word nie); Hou goeie moed, die slegte kom van dikeet (moenie nou moed opgee nie, die moot is reeds byna bo); Wag, laat ons eers bene kry (laat ons eers vastrapplek kry); Dit gaan daar injaag/afjaag(die moot gaan daar afgly).

By die omrol.

Soos by die uitsleep, is die handeling ook hier vinnig. Die boswerker bedien hom (gewoonlik) van enkel uitroepvorme (meestal verba, wat gewoonlik 'n bevel is) asook van herhaling en opstapeling ¹⁾: Ongelyk! (wanneer hulle nie gelyk vat nie); Hou vas, hou vas, jong! (gebesig toe die moot lê en rondrol; herhaling en opstapeling); Dan kom die bevel: Steek jou hand-spar onder sy kop in en korrel vorentoe (lig op), en dan die uitroep wat met herhaling en opstapeling tot die hoogste intensiteit gevoer word: Gelyk! Nou! Nog so 'n kleintjie! Hou vas daar! Lekker! Lig hom! Lig hom! Lig! Gooi (hom) om! Daar lê hy! Waarskuwings geskied in vorme soos: Hy wil springeld toe (die moot wil gly/glip); Daai hout sal jou kry (seermaak) as hy glip en hy slaan terug.

By die sleep.

Hier's ou swaarman (hier is 'n moeilike plek, hier sal dit broekskeur gaan).

By die oplaai.

Op! Op! Saam op! Moenie neergooi! Hou

1) Sien pp. 65-6

vas voor oom Jannie! Gooi! Swaai hom! Hy klim!
Hy klim! Daar's hy! Dié uitroepvorme is gebesig
onderwyl die moot op n slee gelaai is.

Uit die voorgaande blyk dit dat die geaksentu-
van
eerde vokale ten gevolge/die dinamiese aksent gespanne
word en sodoende aan sonoriteit wen.

Eet- en rooktyd.

Die plek waar die boswerkers werk, is gewoonlik
teen die hange of skuinstes (hellings). Die eet- en
rustye is soos volg: 8 vm. -- kwartdag (oggendete);
12 nm. -- halfdag (middagete); 3 nm. -- driekwartdag
(koffietyd/koffiedrinktyd). Dié tye is ook maakman
(rooktyd): rook is verbode wanneer daar gewerk word
vanweë die gevaar van brande.

Wanneer die loeries gaan slaap of tammie/kwagga
(die son) sak, dan is dit huistoegaantyd. Dit is
ewoneens sonsak/aand, en dan keer die boswerker huis-
waarts/terug/huis toe.

Die boswerker se ete bestaan uit boswerkers-
koffie (die water word in n katotjie ¹⁾ gekook, die
koffie word daarin gemaak en die moer bly onder lê
nadat n stukkie houtskool daarin gegooi is). Dit word
swart (sonder melk) en dikwels bitter (sonder suiker)
gedrink. Verder is daar koue waterpatats (patatas
wat die dag tevore tuis in water gaar gekook is) en
growwe brood (brood gebak van ongesifte meel, d.w.s.
met semels en al). Die kos word gedra in n blad- of
hawersak (seilsak). "Ek is nie n broodman nie" be-
teken hou nie van brood nie. Wanneer iemand ongevraag

1). Sien p. 84.

sy mening uitspreek, dan hoor hy: As ek jou wil hê, sal ek op n bliktrommel slaan.

Die tydperk waarin daar gerook kan word, is rooktyd of maakman (die rook maak n mens weer n man). Daar word feitlik net pyp gerook. Dit kan wees n wabocmpyp, n mieliestronkpypp, n stinkhoutpypp, n saliepypp of n ordepyp. Die eerste lid van die compositum dui die soort pyp aan. As die twak (variant tabak: vormverskil, maar geen betekenisverskil nie) skiet, dan brand en rook dit lekker. Heidelberg se watertwak/loogtwak is die lekkerste roltwak (tabak wat gerol is) en die beste rooktwak. Party twak is luiërig (wil nie brand nie). Twee uitroepvorme in verband met rook wat waarskuwings is, is: "Doringsteek!" en "Dorings!" Dit beteken: Pasop! Daar's gevaar. Dié waarskuwingsuitroepe word gebesig wanneer die voorman aankom en een van die boswerkers n dampie slaan terwyl hy dit nie mag doen nie.

RATE.

Vir sover dit die taalgebruik betref, is n groot persentasie van die woorde en begrippe in verband met die mediese wetenskap die boswerkers onbekend. Woorde soos abses, fraktuur, penisillien, ysterlong, ens., ken hulle nie.

Daar word uit die natuur geput om in die alledaagse behoeftes te voorsien. Hulle medisyne bestaan in n hoë mate uit bossies en wortels oftewel rate:-

Katdoringwortels: Dit word uitgegrawe, en die "trekwater" is goed vir borskwale.

Slangblaar: Dit is boos-bitter (= baie bitter). n Klein stukkie slangblaar word gekou vir slangbyt of fyn gekerf en op die bytplek (= plek waar die slang gepik het) gesit.

Kaggeltee: Die toppe van die doringrige soort bossie word gepluk, gekook en vir floute gebruik.

Langeer: n Soort bossie wat gebruik word as n purgasiemiddel. Langeer word substantiwies en verbaal gebruik.

Op-en-af: Dieselfde as die langeerbossie. Die bas word soos volg gesny: op vir vomeer en af vir purgeer. Vandaar op-en-af.

Makbossies: Bv. roosmaryn, kruisemint (= kruisement), wilde als en aalwee. Dit word gebruik vir verkoues of "wanneer die neus loop".

Wilde bossies: Bv. die rankals. Word eweens vir verkoues gebruik.

Wilde persie: Die wortel van die bossie word as n lakseermiddel gebruik.

Onderbosblaar: Die blaar van n sekere struik

(vandaar onderbos) wat gebruik word om die bloeding te stop wanneer n boswerker hom byvoorbeeld raak gekap het.

Tan-Mietjie-Jan-Willem-Langlip: n Bossie wat goed is vir iemand met n slegte maag (= wat aan n swak maag ly). Naamgewing het volgens vertelling soos volg ontstaan: n Ou boswerker, Jan Willemse, het die bossie vir sy eggenote (tant) Mietjie gaan haal. Langlip: vanweë die aaklige mond wat sy getrek het toe sy die bitter medisyne gedrink het.

Die boswerkers se taalgebruik in dié verband toon nogeens dat die leefwyse die denkwyse ingrypend beïnvloed: hulle woordeskat is bepaal deur die lewensomstandighede.

VREEMDE WOORDE.

Die behoefte om uitdrukking te gee aan 'n bepaalde gedagte, gepaard met die kennis van 'n ekwivalent in Engels, gee dikwels aanleiding tot die gebruik van woorde met 'n Engelse inslag ¹⁾:

"Kombliksem": "Moenie so naby die vuur sit nie, dis nie goed vir jou kombliksem nie".

(Eng. complexion; Afr. gelaat).

"Sponsebul": "Meneer, hy is sponsebul vir die ongeluk"

(Eng. responsible; Afr. verantwoordelik).

Kondisie ("kindisie"): "Die kindisie was dat ek betaal

sou word." (Eng. condition; Afr.

voorwaarde/kondisie. Belangwekkend

is dat die suiwerder woord "voorwaarde"

nooit gebesig word nie).

"Belang: "Dit belang aan my". (Eng. belong;

Afr. behoort).

"Persomeer": "Ek persomeer hy het dit gedoen".

(Eng. presume; Afr. dink, meen).

Die invloed van Engels is kennelik. Die hoë gebruiksfrekwensie van sommige woorde ("sponsebul" en "kindisie") toon dat hulle reeds daár ingeburger is.

"Belang" byvoorbeeld is die woord wat sonder uitsondering gebruik word.

Dit gebeur dikwels dat 'n lid van die gemeenskap hom van Afrikaans bedien, in die betrokke sin gebruik maak van 'n woord of twee in Engels, en dan iets sê wat hy geensins bedoel het nie: "Ek bedank jou in "constipation" (= hardlywigheid; na aanleiding van "in anticipation"); "Hy kon my nie reply met die goed nie" (= supply; voorsien van); "Kan ek asblief

1). Sien p. 15, voetnoot 1.

Sondag afkry om my kind te laat backsize" (= baptise; doop).

Hierdie gebruik doen as plat aan, en grens aan die pateties-komiese.

Die boswerkers bedien hulle ook van woorde, die oorsprong waarvan nie te verklaar is nie:

"Tammie/kwagga": Die son (p.27, p.44).

"Katotjie": Die blikkie waarin die boswerker sy koffiewater kook, sy koffie in maak en waaruit hy dit drink (p.38, p. 44). ¹⁾.

1). Sien p. 84.

UITDRUKKINGS, SEGSWYSES, OMSKRYWINGS EN VERGELYKINGS.

Die taal is veranderlik, dinamies, beweeglik. Vorme en betekenisse het in die boswerkerstaal nie dieselfde gebruiksfrekwensie as dié in die ander bedrywe nie. Daar word gepraat met 'n bedoeling wat verskillend is van dié van ander groepe.

Uitdrukkingsvorme.

(A). Die in verband met tyd en tydsaanduiding: Die horlosie, wat in die gewone, alledaagse lewe so 'n onmisbare voorwerp is, speel in die lewe van die boswerker 'n onbelangrike rol. Hulle ken net die één vorm: oorlosie. Die tydsbepaling word gedoen op grond van die seisoene, die posisie van sekere hemelliggame of die handeling of beweging van sekere natuurvoorwerpe: "Ons kyk na die sterre, maan en son om vas te stel hoe laat dit is", het 'n ou boswerker opgemerk.

"Die son wou al uitkruip" (= opkom, Vgl. uit die bed kruip = opstaan). Die maand Mei staan bekend as "bergwindmaand" of "bergwindtyd" (= die maand of tyd wanneer die bergwind waai). As die son oor Robberg opkom, dan is dit lang dae (die seisoen is somer, en die dae is lank). Die teenoorgestelde is kort dae. Wanneer "die loeries gaan slaap", dan is dit huistoegaantyd. Met "hoenderkraai" (vgl. hanekraai) word daar soggens opgestaan. Dit is eweneens die teken van dagbreek. Deur te kyk na die opkoms van die more- en aandster (Venus) weet die boswerker hoe laat dit is. Die weet waarop die lewenservaring berus, blyk uit die volgende opmerking: "Die drie koninge en sewe-ster was betroubaarder (as die morester) om soggens op te staan."

"Wintershande" en "-voete" is twee kwale wat net in die winter opgedoen word. Dit is wanneer die hande en voete bars, en vroeër of later begin die plekke bloei. Kersolie (gesmelte kerswas en paraffien) is die raat wat gevolg word.

Die preposisie "voor" word saam met n substantief gebruik om n onbepaalde tydsaspek in die verlede aan te dui. "Voor" het dan die betekenis van vroeër: "In die voortyd (die hele bepaling het die betekenis van vroeër) is n knapsak gewoonlik gebruik om heuning in te dra" óf "In die voorjare (= vroeër) was daar n perrekamp by Kafferskop." Die boswerkers gebruik ook die variante vorm "vroeër jare", maar die gebruiksfrekwensie is heelwat laer. Soortgelyke konstruksies is: "Ek het dit ook in die voorste dae beleef dat ..." (die hele bepaling "in die voorste dae" staan gelyk aan "vroeër"); "In die eerste dae was daar nog baie fisante in Fisanthoek" (= vroeër; die telwoord word adjektiewies gebruik om tydsaspek aan te dui); "In die dae van" word ewe-eens gebruik in plaas van "vroeër". Die verlede word voorts aangedui met behulp van opstapeling: "Nou n kloempie tydjie terug" (n rukkie gelede, onlangs). 1).

Die boswerkers differensieer op noukeurige beskrywende wyse tussen die verskillende tydperke of fases vir sover dit die oggend- en aandstond betref, asook die dag en die nag.

Die oggendstond: kniedievoordag, donkervoordag, vaalvoordag, skemervoordag, douvoordag, rooivoordag, heldervoordag, dagbreek, voor sonop of net voor sonop,

1). Sien p. 15, p. 65 e.v.

sonop, net na sonuit, na sonop. Die adverbiale konstruksie "voor/net voor" en na/net na" dien tot nadere bepaling.

Die aandstond: voor sononder, sononder, rooi aandlig, aandskemer, skemeraand, laat aand.

Die dag: oordag, helder oordag, hartjie van die dag, voormiddag, middag, namiddag, agtermiddag, agternamiddag, laat namiddag, laat agtermiddag, laat agternamiddag, vroeë aand.

Die nag: voornag, middernag, nanag.

In haas elke geval word n compositum gebruik, waardeur groter aanskoulikheid verkry word.

(B) Die weer: Ook in verband met die weer en weersgesteldheid bedien die boswerkers hulle hulle op onderskeidende wyse van affektiewe taalvorme wat n besondere kleur aan die taal verleen.

n Swaar reënbui word aangedui met "sousreën" of "stortreën". Daar word ook kortweg gepraat van: "dit sous/stort". n Sagte reëntjie, daarenteen, is n "spotreën".

Wanneer die boswerker praat van "olifantsweer" dan bedoel hy regte reënweer: "Gaats oom, dit lyk my mos ons kry vandag weer olifantsweer." (Vgl. Bolandse weer en eendeweer waarmee dieselfde toestand in Wes-Kaapland aangedui word). Die voorwerp van vergelyking in dié geval is die olifant. En dit is inderdaad merkwaardig dat olifante juis in sulke weer baie aktief is.

Vir donderweer bestaan daar drie vorme: "Dis n Sware ¹⁾weer/die weer staan skielik straf op/die weer

1). Sien p. 88.

staan skielik erg op". Die adj. "swaar" en die ad-
verbia "straf" en "erg" verrig hier n aanduidende
funksie -- dit verklaar hoe die weer is of word.
Belangwekkend is die usurpasie-konstruksie: die weer
staan op teenoor die gewone konstruksie die weer
steek op.

"Grootreën" kom, is n uitdrukking vir die wolke
steek op. Daar is talle uitdrukkings vir die weer is
swaar of vir n donderweerstoestand: "Die ou ¹⁾ slaan
pikke uit; die ou is vandag weer met die aambeeld
besig; die ou maak pikke skerp; die ou maak ploeg-
skare skerp". Die gedagte van "swaar" word geformu-
leer in die klankassosiasie (pikke, aambeeld, ploeg-
skare). Die vergelykende voorwerp staan in noue
verband met die bedryf, soos andersins telkens gevind
word.

"Die wêreld raak dun aangetrek" is beskrywend van
dit word koud. n "Hotnoshaarwolk" is n wolk wat in n
ander wolk gevleg is. Nog n voorbeeld van die onfeil-
bare weet, gegrond op waarneming en lewenservaring,
is: "Noetzie stamp". Noetzie is n strandgebied naby
Knysna, en wanneer die see n sekere geraas (= stamp)
maak (wat op n vér afstand hoorbaar is) dan is dit vir
die boswerker n sekere teken dat dit gaan reën. Die
ondervinding het geleer dat Noetzie n hoogs-betroubare
barometer is.

Sekere dag- en nagtoestande word soos volg aan-
gedui: n mooiweersdag (vgl. die gewone vorm: dis
mooiweer); n sonligdag/n helder dag teenoor n bewolkte
dag/dis bewolk; n reëndag (vgl. die gewone vorm: dis

1). Sien p. 58 , p. 72.

reënerig/dis n reënerige dag/dis betrokke); as dit n snikhete dag is, dan is dit smoorwarm; n sterlignag of maanlignag teenoor donkermaan; n donker nag/n pikdoner nag of dis pikdonker. Op n donkeraand is dit vroeg skemerdonker, terwyl dit nie die geval op n maanligaand is nie.

n Woord het naas sy algemene betekenis ook verskillende okkasionele betekenis, wat wissel met en blyk uit die (gegewe) verband waarin dit gebruik word.¹⁾ Daarmee hang saam die suggestiewe krag van die woordvorme. Die boswerkers bedien hulle dikwels van interessante uitdrukkings waarin die woorde nie hulle gewone, alledaagse betekenis het nie. Dit is dikwels iets eiendomliks, treffend, afwykend met n sterk lokale kleur.

Suutjies: "Hy loop al vér suuxtjies" (ver=lank; suutjies=stadig, d.w.s. hy loop al lank stadig, m.a.w. hy is oud).

"Hy begin suutjies loop" = hy word oud.

"Hy kom vanoggend weer suutjies aan" = is nie in n goeie bui nie.

Privaat: "Hoe's jy dan vanmore weer so privaat!" = hoekom so stil?

Man: "Daar kom n man aan!" = moeilikheid.

Rein: "Iemand rein behandel" = goed.

Lig: "Die grond is lig" = bevat nie klei nie.

Lui: "Die ysters is lui" - die stryksters wil nie warm word nie.

Praat: "Jy praat mos nou n leuen" = vertel n leuen.

Fyn: "Hy loop fyn" = saggies.

Skielik: "Hy praat n bietjie skielik" = vinnig, haastig.

1). Sien p. 75, en ook die rededele, pp.79-105.
Vgl. "stompkop" (p. 18, p. 20, p. 39, p. 40)

- Vinnig: "Hy praat vinnig" = vertel die waarheid/staan
nie leuens en uitdink nie.
- Siel: "Monie hom op sy siel slaan nie" = rug.
- Reguit: "Ek sal jou reguit behandel" = eerlik, goed.
- Aan: "Ek moet nou aan, oom!" = loop.
- Teks: "Dis ou teks van hom" = laai, streek.
- Lê: "Al haar mense lê hier" = woon, bly.
- Water: "Jong, en die water was wys jong" = die heuning-
hier was sterk.
- Oorskil: "Die psatats nie twee keer oorskil nie" = iets
nie (twee keer) herhaal nie.
- Dood: "Enige man kan daar dood van notisie vat" = met
sekerheid daarvan kennis neem.
- Platgooi: "Die hond het platgegooi huis toe" = genael.
- Stoets: "Daardie byl is nou so stoets dat hy nie wil
kap nie" = die algemene betekenis is stomp;
die okkasionele betekenis is verkeerd geslyp.

Die betekenisverskille hang ten nouste saam met die lewens- en denkrigting van die boswerker. Daar word geput uit die bedryf en die lewenservaring, die werklikheid. Die stemminge is verbonde aan die begripsinhoud: Sien die plastiese werking in "platgooi" en die suggestiewe krag in "suutjies".

Uitdrukkings en Segswyses.

- "Dis n luister-sê daai" = iets waarvan kennis geneem kan word.
- "Dit het hiernatoe-soontoe gereent" = in die omtrek.
- "Al die perde by die krip" = almal aan die werk.
- "Dit gaan goed so lank dit goed gaan, maar as dit neuk, dan neuk dit heeltemal" - alles is goed en wel, maar pasop

"Daardie os is so oud dat hy nie mag strooi vreet nie"
= baie oud.

"Hy's so arm dat hy nie n tweede broek kan bekostig nie"
= baie arm.

"Pasop meneer, n perd skop nes n perd" = jy sal lelik seerkry.

"Jy vat mos nou aan my gesig" = beledig my.

"Hy's so oud dat as hy n bees was hy nie sou gaar kook nie" = horingoud.

"Ek is nie meer hier se kind nie" = nie meer vandag se kind nie.

"In die bos rondstrooi" = (vgl. op die vlakke) intieme sake "uitskinder".

"Uit en tuis" = heen en weer.

"Ek is verjaar vandag" = dit is my verjaardag.¹⁾

"Ek is liefhet om dit te doen" = doen dit graag.²⁾

"Die son hang indie lug" = dit is baie warm.

"Ek raak al gedaan/raak al oud/staan oukant se kant toe/sal dit nie meer lank maak nie/hulle moet maar my ou graf maak" = ek word oud; vgl. begin suutjies loop.

Interessant is die aantal segswyses waar, vanweë geen heldere oordenking van die bedoeling, presies die teenoorgestelde gesê is van wat bedoel word: "Hy gaan spreek toe die afwesiges toe (=aanwesiges); Om jou nou rein te mishandel (=behandel); Ek sal dit doen so gou as dit onmoontlik is (=moontlik); Hoe staan dit nog met die ongesondheid? (=gesondheid); Ek sal darem weer eendag n klip in die pad rol vir meneer (=uit)".

1). Sien p. 101.

2). Sien p. 100.

Dit gaan hier om die voorstelling en denke.

Na die drang van die gees word die nuwe gedagte opgeneem, maar die eenheid van gedagte-ontwikkeling ontbreek en dit word nie altyd tot helderheid in die bewussyninhoud gebring nie. 1).

By die voorgaande sluit aan gevalle van contradictio in terminis: dis vroeg laat; baie min gedoen; n bietjie baie gereent (= amper te veel); hy het maar ammalie n goed deurmekaar-uitgewerkte plan in sy kop. In die laaste geval word n saak beskryf deur twee woorde wat mekaar weerspreek.

Omskrywing.

Hoewel omskrywing algemeen gedefiniër word as die vervanging (deur n woord, n uitdrukking of n hele sin) van n woord wat n mens nie wil gebruik nie, sal dit in die bespreking in sy veel ruimer aanwending behandel word.

Taboe is n Polinesiese woord wat oorspronklik "heilig" en later "verbode" beteken het. Die verbode-wees het die kern van die betekenis geword, en dit is later uitgebrei na dinge wat vermy moet word. Op die taal en -gebruik van die beswyker het dit n groot invloed gehad. Die taaltaboe is egter nie n alleenstaande verskynsel nie. Die gemeenskapslewe word beheers deur tal van wat verbode is, en daartoe behoort ook die gebruik (in sekere omstandighede) van bepaalde woorde.

Eerstens is daar die geloof in n soort onpersoonlike siel, waarvan die ingewande as setel belangrik

1). Sien p. 106.

is. Uit talle uitdrukkings blyk dit dat aan die gevoelens van die mens, aan sy aandoeninge en selfs aan sy gedagtes n plek in die ingewande aangewys word: "Hy's op die bors (=hy het verkoue); Hy's in sy kop (=hy het kopseer/sy kop is seer; vgl. hy het hoofpyn); Hy's in sy maag (=sy maag is seer; vgl. hy het maagpyn); Moenie hom op sy siel slaan nie (=rug)". n Wisselvorm van "Hy's in sy kop" (= hoofpyn) is "aangesigspyn". "Die siel (=die liggaam van die oorledene, die lyk) moet gebêre (=begrawe; vgl. Ons het hom Sondag gebêre) word, die siel kan nie hier op (aarde) bly lê nie."

By die taboegeloof ¹⁾ word by voorkeur nie die eiennaam gebruik nie, maar n pseudonaam of omskrywing. Die boswerkers vermy die woord "donderweer" en gebruik "ou" ²⁾ as pseudonaam vir iets wat hulle as bonatuurliks beskou. Andersins word dit wat verbode is (il n'y a qu'un pas), vermy en vervang deur dit wat heilig is: "Praat jy van die engels (=engeltjies) dan hoor jy hulle vlerke klap" (vgl. die toepaslike spreekwoord: As jy van die duiwel praat, dan trap jy op sy stert).

By die voormelde sluit aan spoke, n woord wat die boswerker vermy. Hy praat dan ook (met omskrywing) van: "Baie sê hulle siet goete". Andersins word n spook aangedui met vorme soos "dwaalgees" en "vuur". In die Knysnabos is daar inderdaad n plek genaamd Dwaalgeesplek (= n plek waar dit spook). n Boswerker het die ondervinding verhaal van ene ou Jakob een aand op Dwaalgeesplek en sy vertelling ingelei met: "Daar

1). n Soort bygeloof, nl. dat die gebruik van sekere woorde in bepaalde omstandighede onheil kan meebring. Dié woorde is taboe, en die taal wat gebruik word i.p.v. die verbode is taboetaal.

2). Sien pp. 72-3.

is altyd vure (= spoke) daar." 1).

Siektes, en veral die dood, is taboename: "Hy voel nie wel nie" (=hy voel of is siek); "Godsiekte": dit is aansteeklike kindersiektes soos kinkhoes, masels, pampoentjies, ens. Godsiekte word kollektief gebruik (sonder die nadere aanduiding van die bepaalde soort siekte) bv.: "Ek weier dat julle my kinders inspuit, want dis Godsiekte". n Moeder het die woorde gebesig teenoor n geneesheer wat na Kransbos gestuur is om die kinders in te spuit nadat kinkhoes daar voorgekom het. Die boswerkers beskou kindersiektes as bepaal deur God, dit hoort so, en die mens mag hom nie daarmee bemoei nie. (Die weiering het nie om godsdienstige redes geskied nie). Wanneer iemand beswyk of gesterf het, word die volgende vorme veelal gebesig: "in die hemel; by die engels; die engels (=engeltjies) het hom kom haal".

By taboe sluit aan geheime taal. Wanneer die boswerker nie die eintlike taal mag gebruik nie, dan neem hy sy toevlug tot die sogenaamde geheime taal. Sake wat hy nie wil noem nie, word dan aangedui met n vreemde woord of andersins word dit omskryf.

As hy bv. "iets duister wil praat", soos n boswerker gesê het (dit wil sê dat wat gesê word duister sal wees vir wie dit nie bedoel is nie), dan word daar gepraat van "stok" (=geweer), "biesie" (=koeëlgeweer), "spuit" (=haelgeweer), "horings" (=bosbok), "dorings!" (n waarskuwende uitroep wat beteken: Pasop! Daar is gevaar!) Dié vorm van taalgebruik staan onder die boswerkers bekend as geheime taal. Die volgende aanhaling beeld die gedagte treffend uit: "Hennerik, sê

1). Sien p. 102.

bietjie daar vir Wiljam se seun hy moet die vliertakke uit die pad sleep, die osse kom aan." In werklikheid beteken dit: Hendrik (hy is die bosbouer) sê bietjie daar vir Willem se seun hy moet die bloubokwippies afslaan, die bosbouer en sy honde kom aan. Die bosbouer doen sêlf die boodskap, onwetend dat dit op hom betrekking het en sonder dat hy weet wat dit beteken! Jag is nie in die bos geoorloof nie, en wanneer daar wel skelmpies gejag word, bedien die boswerker hom van die geheime taalvorme. In die jagterstaal geld die woorde as taboe.

Die lewe sou kil wees sonder die sjarme van die geheimsinnige. Die misterie bring die warmte en gloed wat onmisbaar vir die lewe is.

Eufemismes (woorde of uitdrukkings wat die regte woord of uitdrukking deur 'n sagter of aangener uitdrukking vervang om sodoende 'n aangener indruk te wek of deur 'n swakker voorstelling die groot betekenis van 'n saak beter laat uitkom) word met 'n hoë frekwensie deur die boswerkers gebruik. Die motiewe daartoe is uiteenlopend: fatsoenlikheid, welvoeglikheid en beskeidenheid.

Eufemismes ter wille van welvoeglikheid: "Die Jood gaan betaal" (ontlas); ter wille van fatsoenlikheid: "sitvlak/agterwereld" ('n sekere liggaamsdeel; amelioratiewe gevoelswaarde) en "stert" (dieselfde as voormelde, maar die gevoelswaarde is nou pejoratief); "uil/koos" ('n sekere meubelstuk).

Woorde wat lelik of nie mooi is nie word omskryf (veral in geselskap) met eufemismes.

Eufemismes word voorts gebruik om gevoelens te bespaar: "woorde met iemand hê" (i.p.v. rusie maak) --

hierdie omskrywing verrai fyngevoeligheid by die boswerkers, naamlik om die onaangename dinge nie te ru uit te druk nie. Daarom word bepaalde woorde wat n vreemde gevoelswaarde besit, vermy. Vgl. die omskrywende uitdrukking vir beledig: "Jy vat mos nou aan my gesig". n Persoon raas, vloek en skel nie. Inteendeel: "Hy laat die spaanders waai" (vaktaal) of "hy sit n mond op".

Eufemismes word ook gebruik om kwetsing van gevoelens te vermy: n Buite-egtelike kind is n "huis-kruis" (= n huis se kruis) of n "voorkind" (= n kind wat vóór die huwelik gebore is). Vir die begrip dronkenskap bestaan daar talle versagtende uitdrukkings en omskrywings: "Die ding het by hom gesweet (=het hom dronk gemaak); hy is weer slim; die voggies werk met hom."

Die boswerker omskryf sake wat vir hom vreemd is: "Die enigste uitweg is ons sal moet boontoe skryf" (= na die Hoofkantoor). Dieselfde gedagte word ook soos volg omskryf: "Ons sal moet skryf aan die Grootkoppe" (hier word die hoofde in die Hoofkantoor in Pretoria bedoel). n Vaddoek word omskryf met "afdroogding" (= n ding waarmee afgedroog word; die compositum vervang die omskrywing).

n Gewigtige woord word omskryf met vae woorde: "Dis klaarpraat met hom/hy het dit gehad/sy dae is getel/dis euhout met hom". Weghardloop word beskryf met vorme soos "opslae maak voor/rieme neerlê/takke breek"; Jy moet maar sien en kom klaar word omskryf met "saag maar jou eie note".

n Gedagte vind dikwels uiting in n compositum: dit wil sê die boswerkers bedien hulle van die verkorte vorm in plaas van die omskrywing met sy bepaling (-s). Wanneer hulle verwys na die warm, ondraaglike hitte van die Karoo, dan praat hulle van "die bakoond sonklimaat" (= die son is so warm soos die hitte van n bakoond). Bakoond is n raak beskrywing van die geaardheid van die klimaat. As die koffie nie te sterk gemaak moet word nie, sê hulle: "Moenie rottegif maak nie".¹⁾ Die gedagte: in die goeie ou dae vat die boswerkers veel-seggend saam met "goedkooptyd".

Met die kort omskrywende sinsvorm: "Die ding is nes n klip" word bedoel: Die ding is (net-)so swaar soos n klip. Hande en voete wat koud kry, word omskryf met die usurpasie-konstruksie: "My hande en voete byt". Die begrip seldsaam word omskryf in vorme soos: "n Kalanner soos hierdie een kom min voor/staan dun geplant/kom nie baie voor nie". Dieselfde geld gehoorsaam: "Hy luister na wat gesê word/hy doen wat gesê word" (laasgenoemde is die uitvoering van die bevel of versoek).

Persone word omskrywe met byname en skeldname: Piet Bos (n ou boswerker genaamd Piet het feitlik deurentyd in n skerpie in die bos gewoon); Gert Oog (omdat hy een wit oog gehad het). n Algemene skeldnaam is "loodswaaiër": iemand wat lekker kan vloek. "Vossie" is iemand wat probeer voorgee dat hy slim is, maar wat volgens die boswerkers "hardevetterig" is. n Vergelykende omskrywing is: "Ou Martiens lyk nes n onner-my-in-gat-gogga!" (sy voorkoms herinner aan dié van n takhaar).

1). Gevalle waar n compositum gebruik word i.p.v. n omskrywing word behandel op p. 79 e.v.

Handelinge, gebeurtenisse en toestande word nie altyd met n enkel verbum omskryf nie. ¹⁾ Die verbum swyg word bv. omskryf: "Ou Parkie (Parkinson) het toe maar sy mond gehou/stil gebly/niks gesê nie".

Verbindings met die verbum doen (saam met n interne objek) dien om verhale begrippe te omskryf: "die wasgoed doen" (= was en stryk); "die huis doen" (= aan kant maak); "die boom doen" (= afkap, opmeet en afsaag).

Die verbum maak omskryf die causatiewe handeling: "dit het gemaak dat die patats vrot" (= die reën was oorsaak daarvan dat....).

Belangwekkend is die gedrag van die slee (wat as n lewende "hy" fungeer). Daar is bepaalde verba vir sy bewegings oor oppervlaktes: "slinger" (heen en weer beweeg); "stoot" (sterk na vore beurt gevolg van die vrag). By sterk nadruk word egter die omskrewe gesege gekies: "Hy gee kwaai slingers; Hy gee n vinnige stoot". Nog n omskrywing van die slee (as hy n stoot na vore gee) is: "Hy stamp met sy neus".

Vergelykings.

Die orgaan by uitnemendheid vir die aanskoulike voorstelling, die verrykende fantasie en die verdiepende gevoel is die vergelyking en die metafoor. ²⁾

Die vergelyking is gekonsentreerd. Soms veroorsaak die sterk konsentrasie van die metafoor onverstaanbaarheid soos in: "Net so moeg soos n soetmelkdruppel" (baie moeg) en "Hoe lyk jy vanmore so verlep soos n slak" (bleek).

Aanskoulikheid: "Hoe lyk jy vandag soos n

1). Sien pp. 96-101.

2) De vergelyking: De nieuwe Taalgids, XXIV, p.273 e.v.

wees-apie (treurig); Lang vingers soos n ghitaarslaner; Vlytig soos n heuningby; Boepens soos n kombuisvark; Omkrullippe soos n riempiesnaatvelskoel."

Omskrywing deur die konkrete, veral by vergelykings: Hy is stokoud of baie, baie oud word omskryf met: "Hy is so oud dat as hy n bees was, hy nie meer sou gaar kook nie"; Die boom lê baie vasgeval tussen die ander stamme word aangedui met: "Hy lê soos n berg, so vas"; Ons is vër langs familie (d.w.s. verwyderde verwantskap) word soos volg gestel: "Ons is familie so vër soos van hier na Tsitsikamma" (afstandsbepaling in konkrete vorm). Iemand wat baie arm is, is "so arm soos een wat nie n tweede broek kan bekostig nie" (baie arm). n Boom wat baie oud is, word aangedui met wendinge soos: "Man, daardie boom is so oud soos n os wat nie strooi mag vreet nie". n Oordragtelike uitdrukking aan die vakteal ontleen en op skertsende, verbloemende wyse hard snork omskryf, is: "hout/planke/balke saag".

Voorstellings wat lokaal-konkreet is, is waar die boswerkers hulle oriënteer met windrigtingsterme soos: "uit die weste" (dit is n seewind) en "uit die noorde" (dit is n bergwind). Vgl. westewind en noordewind.

Lokale bepalings in verband met die bedryf: "aan die heel uiteinde van die bos" (aan die rand). Uit die oogpunt van woordvorming is die lokale bepalings baie belangrik. Vgl. seekant-vandaan (van die see -- se kant -- na die land toe) en bergkant-vandaan (van die berg -- se kant -- af). 1).

1). Sien p^{.101} e.v.

HERHALING EN OPSTAPELING.

Wanneer die gewone, nie-gestapelde vorm enigsins ontoereikend is, bedien die boswerker hom van herhaling en/of opstapeling. Hy realiseer die inwendige taalvorm as lewend, en daardeur word die betekenisinhoud van sy taal voller gelaai.

Sien die sterk affek in: "Vanaand voel ek anderkant gedaan verby". Hoe word die voorstelling nie verdiep in: "Hy kon goed werk, goed drink en duiwelsgoed lieg". Die adverbium "goed" word drie keer herhaal, een waarvan in n compositumvorm, waardeur groter nadruklikheid verkry word. Die betekenisinhoud word na n hoogtepunt gevoer met die gestapelde vorm "duiwelsgoed".

Stapeling van die modale inhoud: "n Lieflike mooi dag; n Tydjie gelede terug; Al te lieflik mooi; Vreeslik boos-bitter." In dié gevalle word die modale inhoud gestapel en herhaal om al die modale besonderhede of waarnemings te suggereer of steeds noukeuriger te stel.

Dit is nie net die enkel woord wat herhaal en/of gestapel word nie, maar ook sinsnedes. Die vernaamste woordsorte wat herhaal en/of gestapel word, is substantiewe, verba, adjektiewe, adverbialia en preposisies.

Voorbeelde van herhaling en/of opstapeling, of beide: "Man, die ding is nes n klip, man; Man, dis te nat vir die werk, te nat daarvoor; Hou vas, hou vas, jong; Niks, niks, glad niks; Nou n klompie tydjie terug; Dit maak nie saak of dit oumeide met knopkieries, paddas of likkewaantjies reën nie, jy moet gaan; Dit gaan goed so lank as dit goed gaan, maar as dit neuk,

dan neuk dit heeltemal; Hy was so bont, bont soos n bont hoender; Ons is eie, van moeder se kant (= broers); Bring aan, bring aan, jong, bring aan (maak gou); Wag, wag, moenie so laag vat nie!; Daar staan vandag nog twee kalannerbome daar in die ope; ... en hy slaat sy perde tot hy verby die dwaalgeesplek verby is; Pasop, meneer, n perd skop nes n perd (beklemtoneing van die aanduidende substantief); Jong, en die water (heuningbier) was wys (sterk) jong; Huil sal jy huil,¹⁾ maar daarna weer lag; Antwoord my dan asseblief spoedig asseblief."

Herhaling en opstapeling as tipe is nie tipies Knysna nie, maar belangwekkend is die hoë gebruiksfrekwensie. Omdat die boswerkers se gebruikswoordeskats klein is, gebruik hulle emfatiese middele.

By die voorgaande sluit aan die boswerkers se voorliefde om hulle in die negatiewe vorm uit te druk (geen die minste gedagte nie/nie min beneuk nie) en om van reduplikasie gebruik te maak (dit gaan so-so/die water wil-wil oorkook)1.

1). Sien p. 100.

WOORDBETEKENIS, WOORDAKSENT EN WOORDGEBRUIK.

Uit voorgaande voorbeelde het dit reeds geblyk dat n woord n besondere betekenis kan kry ten gevolge van die psigiese instelling van die spreker. En dit geld sowel die sosiale as die bedryfsfeer. 1). Die betekenis van die woord hang in n hoë mate af van die sinsverband. n Besondere woordbetekenis gaan dikwels gepaard met n betreklike sterk aksent wat n wysiging in die betekenis van die woord bring.

Deur n besonder sterk aksent (d.w.s. spesiale nadruksklem) word n afsonderlike gevoelswaarde aan n woord gegee: met n sterk aksent en affektiewe toon kry "knáend"²⁾ (aanhoudend) die betekenis van "moeilik, swaar": "Hierdie knáende hoogte maak die osse gedaan". Vgl. die geval "mooi" (pragtig): "Toe het jy darem n móói spulletjie gesien!" (n lelike ding).

Veral die verbum leen hom tot nadruk. Die gevalle is dan ook legio waar n verbum deur n sterk aksent n spesiale betekenis kry. In die sin: "Jy moet sien dat ek dit weer krý," word n bepaalde aspek (hiér die perfektiewe aspek) deur n sterk aksent van die verbum uitgedruk. Kry beteken in dié geval: terúgkry. Vgl. die Moeder se vermaning aan haar seun Stanley: "Jy sal krý, hoor!" (n pak slaie kry).

Woorde kry spesiale betekenisse veral by omskrywing en die keuse van die kort sinsvorm.³⁾ Met die kort, omskrywende vorm: "Hulle lê al" word bedoel: Hulle is al in die bed, hulle rus al. 4).

1). Sien p. 20, pp. 54-5, p. 68, pp. 74-5.

2). Sien p. 71.

3). Sien p. 62.

4). Sien p. 106.

Die verbum kry dikwels n spesiale betekenis in n besondere gedagtesfeer van die boswerker. Wanneer hy sê: "Die sleet staan" dan bedoel hy: dit is stukkend, dit het gebreek. Die verbum "staan" hang hier saam met die konkrete en lokale voorstellingswyse. Die verbum "staan" dien ook tot voorbeeld van die besondere betekenis wat n woord (ook sônder sterk aksent) aanneem in die besondere sosiologiese kenmerke van die groepstaal. "Staan" beteken in die bedryf "vorder": "Hoe staan dit?" In die sosiologiese sfeer het dit die betekenis van "gaan": "Hoe staan die lewe met jou?" (Hoe gaan dit?)

Uit die woord "treksaag" (verbaal gebruik) blyk hoe spesialisering en differensiasie van betekenis in die vaktaal saam kan gaan. "Treksaag" is die werkverrigting deur twee persone met n treksaag. Dit beteken egter ook "insluimer". "Loodswaai" beteken "die moot word kantig geteken met n skietlood", en andersins "vloek". Vgl. ook: "Ai! Maar jy trek jou malle maai af en dit sny maar skaars" en "Daai vrag patats het mooi gesny in die pad" (saag; die wiele van die wa vol patatas het diep spore in die grond gemaak).

Substantiewe wat in die groeptaal n spesiale betekenis het, is (a) in die sosiale sfeer: "Kos" (patatas) -- "Ons het vanjaar baie kos gewen"; "afdroogding" (vadoek); "kookwater" (koffie) en "mense"¹⁾ (besoekers), en (b) in die vaktaal: "eiland" en "brand"; "stok" (geweer); "karakter x koerakter" en "vet":

1). Sien p. 29.

"Die byl se hele karakter (voorkoms) is al vet (stomp) van al die in-die-grondkappery"; "spuit" (haelgeweer); "biesie" (koeëlgeweer); "knikkie" (klofie); "horings" (bosbok), ens. Die verskillende nuanses word bepaal deur die gebruik- of gevoelsfeer. Daarin skuil ook die geheim van kleurverandering van een en dieselfde woordvorm na gelang van die momentale situasie waarin dit gebruik is.

By woordgebruik vind mens naas die algemene ook wisselvorme ¹⁾: "ken x kin, vader x vaar, moeder x moer." Beide vorme is moontlik by een en dieselfde spreker al na die gevoelswaarde. Bv. "moeder" is die neutrale vorm: "moer" het n pejoratiewe gevoelswaarde.

Y Die skerp vorm van die slotklank gaan gewoonlik gepaard met n intensiewe werking (slaan x slaat). ²⁾. Dit verklaar dikwels die skerper aksent van die lettergreep en die ritme van die sin. Die klankvorm reageer onmiddellik op die fynste skakerings in die gedagte- of gevoelsvorm (vgl. vader x vaar). Innerlike faktore bepaal die taalvorm. Die taalvorm is lewend. Die wysiging van woorde en die betekenisverskil tussen verskillende woordvorme hang ten nouste saam met die lewens- en denkrigting. Vgl. "goed" (besittings of dinge) en "goet" (spook).

Ook ten opsigte van naamgewing beskik die boswerkers oor talle variante wat in die besonder die gevoelswaarde raak. Talle gewone, alledaagse woorde

1). Sien p. 76 e.v.

2. Sien p. 98.

(gedagtes of begrippe) is hulle bekend, maar daarbenewens bedien hulle hul ook van variante wat heel oorspronklik, verrykend, verfrissend en raak-beskrywend is:

Olifant: "Onse ¹⁾voorouers, onse ou ²⁾grootmense, ou grootvoet, ou Koeberg, ou balievoet, ou dikbene, ou skroef". Belangwekkend is die veelvuldige gebruik van "ou" vóór die naamwoord, wat as bepaling die betekenis het van "oud, bejaard". "Koeberg" is inderdaad 'n berg in die bos. "Koeberg-hulle" is kollektief en beteken 'n trop olifante. In die gevalle "grootvoet, balievoet" en "dikbene" het naamgewing geskied op grond van 'n opvallende eienskap: voete wat groot is, bene wat dik is. Die doel is om majestueusiteit, grootte aan te dui. Hoewel diere pote het, is die gebruik van dié vorm nêrens aangeteken nie. Die boswerkers gebruik "voet" en "been" in plaas van poot. Vgl.: "ou grootvoet, balievoet, dikbene".

Bloubokkie: "Galkoppie" (omdat sy gal in sy kop sit, net onder die oë. Belangrik is dat dit volgens die boswerkers die enigste dier is wie se gal in die kop aangetref word).

Tier: "Bontbaadjie".

Vuurvlieg: "Kersvlieg".

Hoender: "Hardebek, bitterblaar".

Bosvark: "Willevark, (< wildevark), steggel".

Hond: "Kouneus, natneus" (selfverklarend), "spoorbek" (omdat sy bek op die grond is as hy spoorsny).

By: "Doringstert" (letterlik: hy het 'n doring -- angel -- in sy stert).

1). Sien p. 88.

2). Sien pp. 72-3.

Donkie: "Haasperd, katperd, ronnevoetjies" (vgl. die opmerking oor voete onder olifant), "hekoopneuk" (vanweë sy gewoonte om hekke oop te stoot).

Bosduif: "Koringduif" (hulle is volop in koringlande).

Boskerpioen: "Bobbejaankos" (sy geliefkoosde kos).

Bosbok: "Horings".

Wat die taalgebruik in die huis betref, is daar ewe-eens variante:

Gebreekte mielies: "breekmielies" (die præsensvorm met die funksie van die participium perfectum), "aapkos, vinkkos".

Varsmelk: "Roumelk, soetmelk."

Dikmelk: "Sturmelk".

Bruinbrood: "Boerbrood, growwe brood".

Daar is reeds daarop gewys dat 'n woord naas sy algemene betekenis ook verskillende okkasionele betekenisse het wat wissel met en blyk uit die (gegewe) verband waarin dit gebruik word. Ook het die woord twee gevoelswaardes (amelioratief en pejoratief) waaronder alle skakelings tuisgebring kan word. Die stemminge of begeleidingegevoel is onafskeidelik aan die begripsinhoud verbonde. Belangwekkend dan is die onderskeidende gebruik deur die boswerkers van "knaend, ou, omtrent, so, namate" en "saam".

Dié gevalle is nie juis tipies Knysnas nie, maar is van belang vanweë die hoë gebruiksfrekwensie daarvan (veral "knaend", "ou" en "so").

Knaend: (a) "n Knaende hoogte" (swaar, moeilike); (b) n Vrou het vertel dat sy "n knaende hoofpyn" het (omtrent altyd); (c) "Gert, jy moet praat met Jantjie, hy is knaend stout" (alewig); (d) "Dis vandag weer knaend warm" (baie); (e) "Hierso reën dit knaend aanmekaar". In (a) en (b) is dit 'n adjektiewiese

bepaling, en in (c), (d) en (e) n adverbiale bepaling. "Knaend" kry dus in die taal van die boswerker naas sy gewone betekenis ook verskillende okkasionele betekenis wat slegs uit die sinsverband te bepaal is. In (a) besit die woord ekspressiewe krag; in (c) word dit emfaties gebruik en in (e) besit dit ritmiese waarde. Ou: (a) "Hoe lank meen jy om die ding te maak, ou?"; (b) "Die ou slaan pikke uit/die ou is vandag weer met die zaambeeld besig/die ou maak pikke skerp/die ou maak ploegskare skerp"; (c) "Dag ou!"; (d) "n Stompkop ou" (n dooierige ou); (e) "Vanaand gaan ek n bietjie na die ou bok" (nooi); (f) "My ou buurman"; (g) "Ag, my liewe ou hartlam"; (h) "Hulle moet maar my ou graf maak"; (i) "n Ou hou"; en (j) "Nou moet ek ook maar my ou stukkie brood afwurg".

In (a) en (c) is "ou" n aanspreekvorm, terwyl dit in (b) naamwoordelik gebruik word, maar as n pseudo-naam vir die "donderweer". In (d) word dit naamwoordelik gebruik, en in (e) tot (j) adjektiewies.

In (e) tot (h) en (j) -- en veral in (j) -- besit "ou" besondere gevoelswaarde. Dit word ook in die teenstellende gebruik: in (f) was die buurman geensins oud nie, maar wel n persoon met n innemende geaardheid: "ou" beteken hiér inderdaad n gawe, goeie buurman. Die betekenis van "ou" is verruim.

Ten opsigte van die aanspreekvorm ¹⁾ beskik die boswerkers oor n aantal variante wat in die besonder die gevoelswaarde raak. Een daarvan is "ou". Vgl. (a) en (c) -- "ou" staan hier in die plek van die persoonsnaam.

1). Sien p. 19.

In (h) word "ou" gebruik om die gedagte van oud te beklemtoon en in (i) beteken dit n verkeerde hou.

Omtrent: (a) "Jag like (hou van) ek omtrent"; (b) "Dit reën omtrent"; (c) "Hy is omtrent siek"; (d) "Die boompie is omtrent klein"; (e) "Die spruit is omtrent vol"; (f) "Dit was omtrent dagbreek". In al die gevalle -- (f) uitgesonderd -- word dit nadruklik gebruik. In (a) tot (d) het dit die betekenis van baie en in (e) beteken dit byna. In (f) beteken dit ongeveer.

So: (a) "Ons kan nouw nie ferder in ons fer arem in die aarde in soo ik steil fole fertrouw dat u sal genadig wees en ons help" ¹⁾; (b) "Was in die tyd van die boswerkers so"; (c) "Nadat so n deel bosse dan genommer is"; (d) "...of wat belang gestel het in so n seksie"; (e) "Nadat so n hamermerk aan die hout geslaan is, kan so n boswerker sulke hout verkoop". In (a) beteken "so" derhalwe; in (b) dui dit n bepaalde, eertydse toestand aan, in welke geval daar nadruklik gepraat word; en in (c) tot (e) het "so" saam met "n" die betekenis van "sodanige".

Namate: (a) "En dan word dit verder afgeteken namate die boswerker dit wil hê"; (b) "So n span bevat gewoonlik van 20 na 24 osse namate die houtstuk wat jy wil verwyder"; (c) "Die bome skiet namate die water wat hy skep". Belangwekkend is nie soseer die okkasionele betekenis nie (onderskeidelik: soos; volgens/na gelang; en volgens/ooreenkomstig), maar die ongewone gebruik van die woord "namate" waarmee hulle die reële begrip van maat of omvang wil weergee.

1). Sien p.21.

Saam: (a) "Hoe gaan dit nog met jou saam?"; (b) "In die nag saam"; (c) "Hy is saam". Die gebruik van "saam" in (a) en (b) herinner sterk aan die taal van die Eleurling. Daarsónder bly die betekenis van die twee sinne onveranderd. Hoogstens besit dit ritmiese waarde as afsluiting van 'n gedagte. In (c) beteken dit "mee".

Oordragtelike woordgebruik.

'n Boom waarvan die kroon dood is of 'n boom wat geen takke bo het nie, staan in die vakaal bekend as 'n "stompkop". Waar die woord op 'n persoon van toepassing is, het dit die oordragtelike betekenis van "dooierig": "Hy is 'n stompkop ou".

Die woord "oswerk" het in die taal van die boswerker nog 'n situasie-gebonde betekenis. Wanneer hy die uitdrukking besig: "Dis oswerk" -- dan het die woord vir hóm die betekenis van: dis nie werk vir n mens nie. Vgl. "Dit is darem so waar as hout nie menswerk nie".¹⁾ 'n Gewone persoon begryp die woord ietwat anders. Vir hom beteken die uitdrukking: "Dis werk vir 'n os". Die klaarblyklike misverstand tussen spreker en hoorder lei hier tot verandering in betekenis. Dit is die oorgang van primitief-konkreet na beskaaf-abstrak.

Die boswerkers noem die holkant van 'n dissel die "pens".²⁾ In die algemene taalgebruik het die woord die bekende betekenis van "ingewande" (by diere) en "maag" (by mense). Die gebruik van "pens" in plaas

1). Sien p. 43.

2). Sien p. 33.

van "maag" is minder beskaaf. Dit het 'n pejoratiewe gevoelswaarde.

"Treksaag" (subst.) het by oordragtlike gebruik (as verbum) die betekenis van "insluimer". Die woord "dikbek" (algemene betekenis: kwaad) kry by oordragtlike gebruik in die vaktaal (ten opsigte van 'n byl) die betekenis van "stomp" (na die ooreenkoms). Die algemene betekenis is verbreed. Die adj. "potblou" word in die boswerkerstaal ook gebesig om 'n toestand van koue by 'n persoon aan te dui; potblou van (of weens) die koue. Nog 'n woord wat oordragtlike gebruik word, is "lelik" as adj.: "Dit lê in 'n lelike posisie" (die boom lê in 'n ongemaklike of slegte posisie); "n lelike plek" ('n gevaarlike plek); "lelike weer" (stormweer); "lelike been" (wat erg beseer is of sweer; gewoonlik word die betrokke liggaamsdeel verwyg en aangedui met plek).

Belangwekkend is die veelvuldige toepassing van liggaamsdele en die persoonlike op sake in verband met die bedryf.

Liggaamsdele: Die neus en beentjie van die slee (p. 36); Die boom het 'n groot^h of slegte hart (p.39); Die hart van die bos (p. 39); 'n Boom vol vingers (p.38); Jy herken die boom aan die lyf (p. 38); pens (p.33); stompkop (p. 39) en kophoogte (p. 39). Vgl. die uitsluitend menslike funksie in: Kyk hoe huil hy (p.41);

Die persoonlike: 'n manshoogte (p.34); menswerk (p.43); 'n swaarman (p.43); maakman (p.44) en broodman (p.44).

DIE KLANKE.

Die verskillende spraakklanke is die verskillende kwantitatiewe en kwalitatiewe mutasies van een en dieselfde grondklank, en daardie mutasies word bewerkstellig deur die verskillende posisies van die spraakorgane. Volgens die styl, verband en bedoeling word die tempo bepaal.

Voordat enkele, belangrike klankafwykings in die spreektaal behandel word, is dit wenslik om 'n paar aanhalings uit die skryfwyse te doen: "in (<en), he (<n), fer (<vir), no/nouw (<nou), endig (<eindig), verplug (<verplig), sil (<sal), pety (<party), seke (<sekere), skurlik (<skielik), foraf (<vooraf), hysgesinne (<huisgesinne), moylik hyt (<moeilikheid)", ens. Die vorme (i) i.p.v. (e) en (e) i.p.v. (a) word met 'n baie hoë frekwensie in die spreektaal teruggevind. Daar word bv. konsekwent gepraat van leeg (i.p.v. laag) en leegte (i.p.v. laagte).

Vokaalwisseling.

In die spreektaal is die wisseling van gegronde en ongegronde vokaalpare baie opvallend:

"ee" i.p.v. "eu": "Krepel" (variant kruppel)¹⁾ en "deeg" (geskik) i.p.v. "kreupel" en "deug".

"eu" i.p.v. "ee": "Veul" (<veel), "teun" (<tëen), "speul" (<speel).

"ie" i.p.v. "uur": "stier" (<stuur).

Die wisseling van vokale bring geen sintaktiese

1). Vgl. ook kruppelbos x kreupelbos, p. 29.

of semantiese verskille mee nie, maar is bloot uitspraak-vorme wat met die styl en tempo saamhang. Wat die taalkarakter betref, doen dit soms as plat aan.

Die volgende afwykings geskied met n hoë frekwensie: "Mensag, kastag, regtag, kettang, magtag" -- die uitspraak van (ə) as (a) is nie as standaard te beskou nie; "mit" (<met), "in (<en), "ik (<ek), "verlip" (<verlep), "kin" (<ken) -- dié vorme word as plat gevoel; "geester" (<gister), "kees" (<kis), "geef" (<gif), "geseg" (<gesig) -- dié uitsprake is plat en gewestelik.

Baie van die afwykings kan toegeskryf word aan slordige uitspraak.

Weens die verswakking van die vokale "a, i, u" ("kepot" i.p.v. kapot; "pety" i.p.v. party; "derek" i.p.v. direk; "remetiek" i.p.v. rumatiek) word die woorde minder sonoor of klankvol.

Konsonante.

Wisseling van die stemhebbende, alveolare triller (r) met die intervokaliëse (d): "norig" i.p.v. "nodig", "starig" i.p.v. "stadig", "erreyyp" i.p.v. "erdepypp", "mirrag" i.p.v. "middag".

By die sametrekking van n woord verdwyn die (d) tussen twee vokale: "vader" word "vaar" en "moeder" word "moer". Die vorm hang saam met n besondere gevoelsuitdrukking. Die d-vorm (vader/moeder) is neutraal: daarsónder (d.w.s. in die geflekteerde vorm) het die woord n pejoratiewe gevoelswaarde.

Opvallend van die boswerkers se taalgebruik is die groot aantal gevalle waar hulle ongelyke klanke geheel of gedeeltelik gelykmaak. Dié verskynsel is verwant aan slordige uitspraak.

Gedeeltelike assimilasie: "sallie" i.p.v. "salnie"; progressiewe assimilasie: "heller" (helder), "ronnekop" (rondekop). Die geassimileerde "l, n"-vorme word gekenmerk deur n kragtige artikulasie.

In die woordverband is die triller (r) soms swak geartikuleer en dikwels onhoorbaar in gevalle soos "da" (< daar), "ma" (< maar) en "wa" (< waar). Die klank aan die slot van n woord moet sy volle trillingswaarde kry. Maar by sommige boswerkers gebeur dit dat die slot r-klank wegval en mens hoor dan "daa-oor", waa-langs, hie-natoe" vir "daaroor, waarlangs" en "hiernatoe". Dit geskied onder óf Engelse invloed óf assimilasiwerking. ¹⁾.

Wat die boswerkers se uitspraak (en skryfwyse) van woorde betref, is die volgende opvallend: dit is dikwels slordig, plat en gewestelik (weens hulle mindere mate van ontwikkeling); hulle bedien hulle van n groot aantal wisselvorme en verswakte vorme wat minder sonoor is, en hulle maak dikwels ongelyke klanke geheel of gedeeltelik gelyk (wat verwant is aan slordige uitspraak).

1). Sien p. 48, p. 15.

WOORDVORMING EN DIE REDEDELE.

Op die gebied van woordvorming word die taal van die boswerker gekenmerk deur 'n groot verskeidenheid composita en opvallende samestellinge, afleidinge, voor- en agtervoegsels. Woordsoorte smelt saam tot composita wat van die mees verskillende betekenis- en gevoelsbetrekkings deurleef is. Afwyking van die gewone woordgebruik bring mee verryking van die uitdrukkingsmateriaal, wins aan uitdrukkingsvermoë deur funksieverandering van die grammatiese kategorieë, die ontwikkeling van nuwe stilistiese aktiwiteit in substantiewe, adjektiewe en verba deur voor- en agtervoegsels. Dié wysiging van woorde en betekenisverskille hang ten nouste saam met die hele lewens- en denkrigting van die boswerker.

A. Substantiewe.

Die boswerkers is produktiewe skeppers van composita, en 'n groot aantal rededele word daartoe aangewend. Hulle maak baie gebruik van die compositum in plaas van die omskrywing. (Vgl. ook hulle keuse van die kort sinsvorm, p.67).

Nuwe composita word gevorm met behulp van veral die volgende rededele: substantief, adjektief, numeralis, verbum, adverbium, preposisie en voegwoord.

Hoewel die boswerkers hulle letterlik van honderde composita bedien, sal slegs enkele belangrike voorbeelde weergegee word.

Subst. + Subst. = Subst.

Houtstuk (p.34), spinnekophart (p.40), tiekiefonds (p.),

katperd (p.71), kersvlieg (p.70), huiskruis (p.61), putkuil (p.34), houtboor (p.36), broodman (p.44), waterwa (p.36), kwaallatte (p.40), korrelkonfynt (druiwekonfynt), blouselwater, verepeel (peel=matras: dus, n verematras; vgl. buksak), snippertjieskonfynt (kweperkonfynt).

Adj. + Subst. = Subst.

Stompkop (p.39), platvaas (p.31), kortvaas (p.32), platvyl (p.32), vrotplant (p.40), swaarman (p.43), grootreën (p.52), varsmelk, roumelk, soetmelk (p.71); en by naamgewing: grootmense (p.70), bontbaadjie (p.70), grootvoet (p.70), dikbeen (p.70), rondevotjies (p.71), hardebek (p.70), kouneus (p.70), natneus (p.70), wildevarke (> willevarke, p.70), bitterblaar (p.70).

Numeralis + Subst. = Subst.

Driervoet, viervoet (kombuisware).

Numeralis + Subst. + Subst. = Subst.

Driekantvyl (p.33), tweemansaag (p.33).

Verbum + Subst. = Subst.

Woelstok (p.35), dwaalgees (p.58), bouhout, skietlood, strykhoute (p.34), sterfhuis (p.19), sleepblok (p.37), beslaanbyl (p.34), beslaanlyn (p.34), kapvak (p.24), kapmes (p.35), lê-houte (p.40), maakman (p.45), staankuil (p.34).

Verbum + Verbum = Subst.

Luister-sê (p.55).

Adv. + Subst. = Subst.

Voortyd, voorjare (p.15), voorplank (wurgpatata), voortafel (n tafel in die voor- of sitkamer), voor-kind (p.61), onder-en bosaer (p.34), opneus (p.37), binnewerk (p.33).

Adv. + Verb. + Subst. = Subst.

Oorkapbyl (p.31), omkapbyl (p.32), oprolhoute (p.34), afkappermit (p.23), omkrulskoene, uitpeuloë.

Adv. + Voegw. + Prep. = Subst.

Op-en-af (p.46).

Daar is baie composita vandrie lede wat egter meestal as tweeledige verbindings van n reeds samegestelde woord met n ander beskou moet word: binnebeslagblok, kasbakdeksel, mieliestronkpyl (p.45), hotnoshaarwolk (p.53), tierboskat, koffiedrinktyd, bergwindtyd (p.50), dwaalgeesplek (p.58), boswerkerskoffie (p.44), kreupelhoutbos (p.29).

In plaas van n saak te omskryf, word die compositumvorm gebruik. Dit bring mee n ekonomiese gebruik van woorde, soos treffend blyk uit "naairiempievelskoene" (dit is n skoen wat nate het, uit vel gemaak is, maar nie n hak het nie).

Die boswerkers maak voorts veelvuldig gebruik van samestellinge.

Samestelling met -te-: "Blomtetuin" (na analogie van groentetuin); samestelling met die verbindingsklank -e- is algemeen: "bordetertjies, perdebossie, perde-kamp, boerebeskuit, boerebrood"; samestelling met die verbindingsklank -s-: "olifantsrolplek, wintershande, wintersvoete, aangesigspyn, ongeluksvoël, somersvoël, aartsgod, manshoogte, doodsvoël, Saterdagskind (n

Kleurling wat dronk is; dit is gewoonlik die geval op Saterdag), houtdelingsdag, wildsgate"; samestelling met -goed; "kosgoed, kooigoed (=beddegoed), huisgoed (meubels, p.26) voetegoed (skoene)".

Afleiding by die boswerkers is n middel om te differensieer tussen talle nuanses en nuanseringe van waarnemings en gewaarwordinge. Dit hang saam met die denke (en gedeeltelik ook saam met die gemoedslewe) van die betrokke gemeenskap of individu.

Benewens die vorm "moeg" gebruik die boswerkers ook die vorme "moegerig, moe-grag, moeërig", en naas "gehoorsaam" ook "gehoorsamag". As die persoon fisies vermoed is en daar word na sy welstand verneem, dan gebruik hy "moe-grag" en "moegerig". "Moeërig" en "gehoorsaam" is die neutrale vorme. "Gehoorsamag" (ongehoorsamag, d.w.s. die vorm "-amag") word nadruklik gebruik en wel by berisping.

Afleiding op -dery: "tuindery" (p.26, na analogie van boerdery); afleiding op -ery: "koskokery, grondkappery, oplaaiery, huiswerkery (maak van meubels), neukery" (woorde wat op dié wyse gevorm word, besit affektiewe krag. D.w.s. die taal rig hom nie alleen tot die verstand nie, maar wêreld ook emosies en weergeewilsuitinge. Woorde op -ery het meestal n spesiale gevoelswaarde); afleiding op -ing: "loting, houtloting".

Voor- en agtervoegsels bring nuwe waardes en speel n groot rol by woordvorming. Daar is baie produktiewe voor- en agtervoegsels waarvan die boswerkers hulle bedien. Dit help om ander rededele en betekenis te vorm.

Voorvoegsels: on- in "onding", voor- in "voornag", ge- (handeling) in "gelol, geskree" (en versameling in) "gebergte, geboomte."

Agtervoegsels: -sel (dui resultaat of maat aan) "brandsel koffie, lapsel patatas (stuk grond vol patatas geplant), baksel brood, smeersel botter of vet, kooksel aartappels"; vorm persoonsname: "kapper, bylkapper, houtkapper, sleper, loodswaaier"; vorm abstrakte substantiewe: -te in "kromte"; dui toestand aan: -nis in "duisternis"; dui gevolg aan: -asie in "slytasie, vylasie" (slytasie deur vyling) of versameling soos in "bosgasie" (klomp bosse en struik dig op mekaar).

Wat woordoortelike gebruik betref, word adjektiewe, lidwoorde, verba en adverbiala dikwels as substantiewe gebruik.

Adj. as subst.: "Die geel/wit" (wanneer na n bepaalde deel van n eier verwys word); gesubstantiveerde adj. in die diminutief: "Nee man, die slegtetjies gooi ons vir die varke". Vgl. "My ou grootjies".

Lidw. as subst.: "Nou wie is dit dié?"

Verb. as subst.: "Hulle raas so dat jou hoor en sien vergaan"; "sny" (p.31), "sleep" (p.36), "omkap" (p.38), "spring" (p.39).

Adv. as subst.: "In die ope."

Meervoude vir n kollektiewe begrip: Ofskoon n kollektiewe begrip in die enkelvoud uitgedruk word, is dit opvallend in welke hoë mate die boswerkers wel n meervoudsvorm in dié verband gebruik: "houte" (p.23, p.27), "voete" (p.23), "ure" (p.30), "dikbene" (p.14).

Diminutiewe.

Die diminutief gelei die meeste gevoelswaarde in Afrikaans, naamlik alle moontlike soorte amelioratiewe en pejoratiewe gevoelens. Die vorm sê nie watter soort

gevoel dit is nie, maar ontlaai daardie gevoel. Hewige aandoeninge ontlaai hulle (nie in diminutiewe nie, maar) in die volledige begrip. By aandoening is daar n afskaduing van die gevoel (dit is die abstracta-primêre absoluta, d.w.s. die begrippe is ondeelbaar). Sodra die straklyn van gevoel verdwyn, word diminutiewe weer gebruik.

Wanneer die boswerkers aandag skenk aan geringe dingetjies, dan neig hulle hul tot die veelvuldige aanwending van dié rededeel. Diminuering vind plaas wanneer, ten gevolge van veranderings in n woord, n begrip n deel van sy volle krag (omvang of betekenisveld) ontnem word.

Die diminutief druk nie alleen die aspek kleinheid (boom: boompie) uit nie, maar ook die liefvallige (my vroutjie), die liefkosige (my skattjie), ja selfs die gevreesde en veragtelike (jou wettertjie).

Die volgende woordsoorte word die meeste deur die boswerkers gediminueer: substantief, numeralis, verbum, adverbium en eiename:-

Substantief: Die voorbeelde is legio. In die enkelvoud is die uitgangsvorme -pie, -kie, -ie, -tjie, -jie, en in die meervoud -ies.

Numeralis: "Enetjie (enkelvoud), tweetjies, drietjies", ens. (meervoud).

Verbum: "Pootjie" (iemand pootjie) en verbaal-diminutief: "slapies".

Adverbium: "Stilletjies, praggies, dalkies, strakkies."

Eiename: "Jantjie, Kosie, Willempie".

Drie gevalle is aangeteken waar die boswerkers slegs die diminutiefvorm gebruik, naamlik: "mandjie, katotjie" (p.44) en "tesseltjie" (p.40).

Belangwekkend is die gebruik by die boswerkers van die nadere bepaling, wat groter nadruklikheid meebring. Bome is iets wat groot en nie meer klein is nie. Tóg praat hulle van gróót bome, en in die diminutief van "klein boompies", in welke geval boompies reeds die gedagte klein uitbeeld. Vgl. "Sy klein ou huisie" (pleonasme).

Diminutiewe soos "bossietjie" (waar bossie reeds n diminutief is) is gevorm na analogie van ander diminutiewe op -tjie. Vgl. ook "stukkietjie" (brood).

B. Adjektiewe.

Die boswerkers bedien hulle van kleurryke adjektiewe wat op velerlei wyse gevorm word.

Subst. + Adj. = Adj.

Moerbeirooi, potblou, seeblou, seegroen, blaargroen, appelgroen, vuurrooi, bloedrooi, tomatierooi. 1).

Adj. + Adj. = Adj.

Vaalgroen, grysblou, rooibont.

Adv. + Adj. = Adj.

Heldergeel, blinkgroen.

Voorts bedien hulle hul van talle afgeleide en saamgestelde adjektiewe. Vergelykende samestellinge: kliphard, waternat; samestelling met die verbindingsklank -s-: hemelsblou; afgeleide adjektiewe: op -dig -- aardig, op -tig -- driftig, op -pig -- koppig, op -erig -- dooierig, op -baar -- globale storie.

Intensiewe adjektiewe: besit plastiese of atmosferiese krag -- galbitter, smoorwarm, doodstil.

Kleuradjektiewe: 2).

Blou -- blou lug (kleur dui op mooiweer); blou Maandag (het die betekenis van die dag waarop alles verkeerd loop); blou vingers (dui n toestand aan: blou van of ten gevolge/^{van} die koue, vgl. potblou van die koue). Bleek: n bleek persoon (wat nie gesond voorkom nie; ook soel of donker van kleur); bleed wasgoed (wat nie mooi geblek het nie).

1). Sien voetnoot 1, p. 87.

2). Die betekenis is slegs uit die sinsverband te verklaar.

Groen: groen vrugte (dui aspek aan, nog nie ryp nie);
n groen boom (nog jonk en nie kapbaar nie).

Swart: swart perd (teenoorgestelde van wit); swart
nag (donker); swart koffie (sonder melk).

Rooi: rooi sonsondergang (dui daarop dat die wind op-
steek); n rooi asgaai (dui aspek van die boom aan).

Vgl. die samestellinge: tamatierooi, bloedrooi, wyn-
rooi, moerbeirooi. 1).

Geel: n geel kleur (dui op n ongesonde toestand by n
persoon); geel vrugte (n aanduiding van rypheid);
goudborriegeel appels (goud is geel, borrie is geel: dus
drie woorde met dieselfde betekenis; opstapeling van
die gedagte geel waardeur groter affek bewerkstellig
word).

Grys: grys lug (daar is reën in die lug); grys kind
(oulike, oukantige kind); grys persoon (bejaarde per-
soon); die gryse verlede (baie lank gelede). In al
dié gevalle wyk grys af van sy gewone betekenis in
verband met kleuraanduiding.

Adjektiewe in verband met toestande:

Bot: n Bot persoon (trae); n bot byl (stomp).

Kaal: Kaal boom (sonder blare); kaal land (wat af-
gewei is).

Lui: n Lui saag (stomp, sien bot); lui persoon (wil
nie werk nie).

Fris: Fris man (sterk); fris luggie (koel); fris
koffie (sterk).

Die voormelde adjektiewe is nie tipies Knysnas
nie. Maar van belang is die hoë gebruiksfrekwensie
daarvan. In haas elke geval kan die betekenis slegs
uit die sinsverband bepaal word, daar een en dieselfde

1). Dit is feitlik tautologie, want bloed is rooi,
moerbei is rooi.

adjektief twee of meer betekeniss inhou. Die veelheid van gebruik verleen vitaliteit en kleur aan die taal.

Wat woordsoortelike gebruik betref, word die participium presens adjektiewies aangewend: "n bedroefde vrou"; word die participium perfectum adjektiewies gebruik: "gestoofde patats"; en die adv. "heel" as adj. aangewend: "die hele tyd" (al die tyd, die ganse tyd).

Die oortreffende vorm word versterk deur aller-: "Dis die allerbeste grap wat ek nog gehoor het".

Verboë en onverboë vorme by die adjektief.

Die boswerkers toon hier 'n sterk afwyking deurdat hulle die verboë i.p.v. die onverboë vorm gebruik: "sware houte (p.36), "n vosse perd", "n frisse seun", "jonge manne" (p.12), "n fyne blaartjie" (p.39), "n sware weer" (p.52), "n vette skaap, n noue paadjie, n jongere hout" (p.24), "fyne blaartjies, diepe bos, n soete kind, n taaie klap".

Eenlettergrepige adjektiewe op d, f, g en s word gewoonlik verbuig. Hoewel daar baie uitsonderings op die s-reël is, vind mens tog die teenoëel by die boswerkers: "vosse perd, frisse seun".

Eenlettergrepige adjektiewe op -ng word nie verbuig nie, tensy hulle figuurlik gebruik word. Tog word daar gepraat van "jonge manne".

Veral die vergrotende trap van adjektiewe word nie verbuig nie. Nietemin word "jongere hout" gebruik.

Eenlettergrepige adjektiewe op p, t, k, l, m, n, r, en klinkers en tweeklanke bly onverboë. Nogtans praat die boswerkers van: "sware houte, sware weer, n fyne blaartjie, n vette skaap, diepe bos, taaie klap,

noue paadjie, n soete kind."

Daarenteen is die interessante geval "n sleg man" in die onverboë i.p.v. in die verboë vorm ("slegte") gevind.

Hoewel baie woorde wat figuurlik gebruik word, nooit in die spreektaal en selde in die skryftaal verbuig word, vind mens die teenoorgestelde by die boswerkers. Wie praat immers van n "soete kind?"

Die verboë vorm dien by die boswerkers tot verswaring van die woordvorm, en dit kry dan plastiese of atmosferiese krag. Dit werk verswarend: "sware weer"; of verbreed die gebaar: "diepe bos".

Die boswerkers gebruik adjektiewe met nadruk, en dáárom verbuig hulle dit.

C. Numeralis.

Wat die numeralis betref, bedien die gemeenskap hom van n groot verskeidenheid vorme wat wissel na gelang van die bedoeling en omstandighede.

Die numeralis word adjektiwies gebruik om tydsaspek aan te dui: "In die eerste dae (= vroeër)".

Hooftelwoorde word gesubstantiveer: "...wand daar werk twee in drie uit een huis ...". Ook uurgetalles by tydsaanduiding: "Dit is om en by drie". Wanneer die bepaling "om en by" egter weggelaat word, dan word "uur" by die tydsaanduiding gevoeg. Dus: "Dit is sesuur". Die boswerkers sê nie: Dit is om en by sewe-uur nie, maar bloot: "Dit is om en by sewe".

Getalle wat die gedagte "nagenoeg, ongeveer, sowat" uitdruk, "is veertien dae" (twee weke of n halwe maand), "n jaar of drie-vier" (n paar jaar), "hier was toe twee-drie stasies in die bos" (n paar).

Breukgetalle soos n halwe, die helfte en n kwart kry nooit die bepaling "gedeelte" of "deel" by nie. Hulle sê: "Ek het die helfte gebring" en nié: "Ek het die helfte deel gebring nie." Weliswaar gebruik hulle: "Ek het n gedeelte gebring", maar dan sónder vermelding van die breukgetal.

Mate.

In die vaktaal is n "moot" ¹⁾ n bepaalde lengte-maat en nie somaar bloot n stuk hout of stomp nie. Dit word dan ook altyd duidelik aangedui deur die eerste deel van die compositum: "n slippermoot, n vellingmoot". (n Vellingmoot is 27 duim lank, en n slippermoot 7 voet).

Anders as in die vaktaal (waar daar absolute presiesheid ten opsigte van mate is) bedien die huisvrou haar van woorde wat onbepalend is. In die volgende gevalle is die gedagte: n bietjie of n klein hoeveelheid -- "n krieseltjie/knippe/knypie sout; n kriesel/krieseltjie botter; n kooksel/kookselkje patats; n treksel/trekseltjie koffie; n toutjie/happie/splintertjie vleis". In gevalle van dié aard toon die boswerkers n voorliefde vir die gebruik van maatvorme in die diminutief.

Onbepaalde hoeveelhede word in die vaktaal deur verskeie substantiewe omskryf, wat onbepaalde telwoorde genoem kan word. Die onbepaalde aantal mote op n slee is n "sleepsel"; "boel" is gebruiklik vir n klomp of baie: "Die honde het n boel bloubokkies gevang"; n "hoop" (ook: n "hele hoop", waar "hele" nadruklik gebruik word) beteken "n klomp" of "baie": "Hier was in die voorjare n hóóp wild/Hier was voorjare hópe wild."

1). Sien p. 40.

Geldwaarde en muntname.

Een sjieling en ses pennies staan bekend as n "daler" of "daalder"; n pennie is n "oulap" of "duit".

D. Die Lidwoord.

Die aantal gevalle is legio waar die boswerkers, veral by vertellings, die bepalende lidwoord weglaat.

Drie vorme is gevind: n, die en de. Die vorm de word slegs by die gebruik van kragterme gevind: "Wat de deksel is dit met hom."

In uitdrukkings en by nadruklike teenstelling word die as bepalende lidwoord gebruik. In sommige gevalle egter word die naas n as onbepaalde lidwoord gebruik.

Dikwels word die bepaling van manier of omstandigheid weggelaat: "En daar trek Wagter stert tussen die bene". Die bepaling "met die" (...Wagter met die stert.. is weggelaat. Nog n voorbeeld van die veelvuldige weglating van n hele bepaling is: "As dit sware hout is, word n dag na reën gekies vir die sleep". Die ganse bepaling "nadat dit gereent het" ontbreek.

E. Pronomen.

Assosiatiewe en affektiewe taalvorme van die gemeenskap is die aanspreekvorm ¹⁾: dit is die pronomina vir die tweede persoon (in casu die vreemdeling "jy" en "u" en hulle ekwivalente) -- dit is ook die vorm vir die eksklusiewe begrip van die gemeenskap (die pronomina "ons") -- dit is eweneens die vorm van die aangesproke persoon.

1). Sien p. 18.

Hierdie lewende wisseling in die woordvorm, die woordverband, die sinsklank en die sinsvorm is kenmerkend van die boswerker se taal as lid van die gemeenskap. Daarin druk hy uit en voel hy aan alle rimpelings in die gevoel, gedagte en relasie.

Persoonlike en besittlike pronomina: Voorbeelde van 'n afwykende gebruik -- "Ik (< ek) het oor die" en: "n Skeiding tussen ek (i.p.v. my) en jou". "Ekke" vervang "ek", veral in gevalle waar daar nadruklik gepraat word: "Nie ekke nie". Die pronomene "hy" word nie alleen ten opsigte van persone en diere gebruik nie, maar die boswerkers is oor die algemeen baie geneig om dit te gebruik ten opsigte van sake en lewende dinge. Dis veral die geval in die vaktaal, in uitdrukkings soos: "Daai hout sal jou kry as hy glip en hy slaan terug; Daar lê hy (die moot)! Hy is so swaar dat" Suggestief is "hy" in: "Hoe lyk hy (die see) vanmore so vaal asof die suidoos hom optel."

Die pronomene "jy" word onbepaald gebruik soos "mens". Dit is veral die geval by 'n verduideliking: "As jy (mens) die oumense (olifante) gewaar, dan klim jy (mens) sommer in die naaste hoë boom op; Jy (mens) herken die boom aan die vorm van die blaar."

"Jy" is neutraler, minder assosiatief as "ons". "Ons" slaan op die groep, die gemeenskap: "Jy" is die individuele lid van die groep -- "Ons (d.w.s. die boswerkers) het dit maar altyd swaar gehad. Jy kan nie sê jy het eie bene gekry van boswerk nie."

Wisselvorme van die besittlike pronomene is: "My x myne x mye; jou x joune x joue; sy x syne" (ook hom x homme, wat gewestelik is). Die besittlike

pronomen lê nadruk op die karakteristieke, eg persoonlike kenmerk: "sy grys baard". Analogie as taalwysigende faktor word gevind in die vorm -ne by pronomen: "jou x joue x joune." Wanneer daar nadruklik gepraat word, word die woord "eie" bygehaal: "Sy eie huisie". Dit is eintlik verdubbeling om besitlik aan te dui.

Die verboë vorm van "ons": "Onse ou voorouers, onse salaris" (p.21), "onse huis" (p.21), "onse voorouers" (p.70), "onse ou grootmense" (p.70), "onse kinders" (p.21).

Die besitlike voornaamwoord "ons" word nie verbuig nie, behalwe in gevalle soos die "Onse Vader" (gebed) en "Uit die blou van onse hemel, uit die diepte van ons see ..." in Die Stem van Langenhoven.

Die boswerkers gebruik die verboë vorm "onse" met 'n hoë frekwensie. Die gebruik is egter nie uitsluitend nie (vgl. pp. 12-3 en p. 21). Belangwekkend is die geval: "... daar haak ons onse sleephak in (p. 36), waar die pronomen "ons" refleksief in die verboë vorm ("onse") gebruik word. Dié gebruik van 'n emfatiese vorm sluit aan by die verboë vorm van die adjektief.¹⁾ Vgl. "Klein, fyne blaartjie (p.19). Die onmiddellik voorafgaande woorde "ons" en "Klein" is in die onverboë vorm. As daar slegs een bepaling is, dan gebruik die boswerkers die verboë vorm: "vette skaap, 'n noue paadjie". Tóg is daar 'n wisseling in die gebruik: "'n mooi, lang blaar" (p.19), waar "lang" met die voorafgaande bepaling "mooi" onverboë is. Wanneer die boswerkers normaalweg twee bepalings gebruik ("ons onse" x "Klein, fyne") dan kry slegs die

1). Sien p. 88.

tweede bepaling die verboë vorm. As daar net één bepaling is, dan word dáárdie bepaling verbuig, en dit gaan dan gepaard met 'n sterk nadruk van die laaste lettergreep.

Die pronomens by aanspreking: Die gewone vorme wat gebruik word, is "jy" en "jou". In gevalle van beleefdheid (d.w.s. teenoor vreemdes en meerderes) word "u" en "meneer" gebruik: "Ik skryf die paar woorde om u te sê dat Mnr. moet neks daar van dink nie laat ik moet letpensel skryf nie". (Sien brief pp. 12-3).

Aanspreking vind ook plaas deur die gebruik van bepaalde vokatiwe: "Boet" of "Boetman" vir seuns en "sustertjie" vir meisies. In die geval van lede van die ouer geslag word "(ou) maat/man" en "(ou) kinta" gebruik. In die daaglikse omgang is "(ou) neef" gebruiklik as vokatief, selfs al is die aangesprokene geen neef van die familie nie. By die imperatief word die vokatief "julle" of "manne" gebruik om die meervoud aan te dui.

Wat die vaktaal betref, noem die boswerkers mekaar meestal op die voornaam. Maar dit geskied ook op die volgende wyse: Oom + voornaam¹⁾. = "Oom Gert" (al is die aangesprokene nie 'n oom van die spreker nie). As die aangesprokene die ouer persoon of 'n bejaarde is, dan word "oom" eweneens gebruik.

Gesplete pronomina: Die taal leef in die mond van die boswerkers. Hulle skep en verander die taal, en so word naas die samegestelde ook die gesplete vorm gevind:

1). Sien p. 19.

<u>Samegestelde vorm.</u>	<u>Gesplete vorm.</u>	<u>Voorbeeld.</u>
Waarvan	Wat van	"Daar is min in die lewe <u>wat</u> ek nie notisie <u>van</u> vat nie"
Waarop	Wat op	"Sulke grotes soos <u>wat</u> n mens <u>op</u> kan ry."
Waarna	Wat na	"Die dag <u>wat</u> ek baie <u>na</u> uitgekyk het."

Vgl. die gevalle: waaraan ¹⁾. ("kettings wat die osse dan aan trek"); waaruit ²⁾. ("£4.10.0. wat hy moet uit (=van) eet in drink"); waarmee ³⁾. ("die sityater is n stukkie gereedskap wat jy die saag wyer of nouer mee sit").

Aanwysende pronomina: Die bepalende lidwoord die word met sterk nadruk as aanwysende pronomien gebruik -- "Jy ken mos ou Willie. Nou dié se dogter is voorverlede week met jong Kerneels van broer Gert getroud". In n geval soos: "Die Piet tog!" word die aksent van die aanwysende pronomien verdiep.

Die suggestiewe en aanwysende funksie van die blyk duidelik uit die volgende mededeling: "Ons kyk net watter sekere tyd die morester opkom. Die drie koninge en sewester die was meer betroubaar om soggens op te staan." Verwant hieraan is die hervattende funksie ná n beklemtoonde subatantief: "Die Kaffers die het hier n witvrou (n blanke vrou) gesteel."

Die onbepaalde, onpersoonlike pronomien dit word gebruik om n saak aan te dui wat so pas genoem of ter sprake gebring is: "Gaan kyk bietjie of die kos nog

1). Sien p.36.

2). Sien p. 22.

3). Sien p. 33.

nie droog is nie. As dit droog is, haal dit dan af." Die waarde van die pronominale gebruik is duidelik: dit is 'n middel om herhaling te voorkom.

Wat die vraende pronomina ("wie, watter" en "wat") betref, is die enigste interessante aspek die wisselvorm "waffer" vir watter.

Onbepaalde pronomina: "Al" (en sy afleidings) — alles, almal, alger/algar (al dié vorme wys naderklik op veelheid of voltalligheid). 'n Omvattende, onbepaalde woordgroep is: "Ek het alles en wat nog saangebring." (Vgl. opstapeling).

F. Die Verbum.¹⁾

Net soos in die geval van veral die substantief en die adjektief word interessante verbale composita met behulp van verskeie ander rededele gevorm.

Subst. + Verb. = Verbum.

Voetslaan, blikdoon (heuningbier drink), hoopsleep (p.37), fasekap (p.32).

Verb. + Subst. = Verbum.

Valkeep (p.38).

Verbum + Verbum = Verbum.

Snuffel-draf, roep-skree.

Adverbium + Verbum = Verbum.

Uitsleep (mote), uitklop/uitslaan (bylo skerpmaak, p.32), aanslaan (p.38), uitkruip (p.50), aankap (p.32).

1). Sien p. 63, pp. 67-8.

Die boswerkers vorm ook talle verba van ander rededele met of sonder voor- en agtervoegsels. Die voorvoegsel ont- verlewendig bv. die dinamiek van die verbum: "ontblaar".

Denominatiewe verba: "afmoot" (uit moot), "af-tuig" (uitspan; uit tuig).

Deverbatiewe verba: die betekenis van die grondwoord word meer intens gemaak (intensiewe verba): "verspil" (uit speel), "hik" (uit hyg).

Na die voorbeeld (of mag) van die analogie is die boswerkers baie geneig om die verlede tyd aan te dui met die vorm ge-. So praat hulle dan van: "Ek het die reën gesien kom." Aangesien die deelwoord geen "ge-" kry nie as die infinitief sonder n voegwoord onmiddellik naas die deelwoord staan, is hulle gebruik van die ge-konstruksie feitlik deurgaans afwykend (en foutief). Die regte konstruksie is: "Ek het die reën sien kom." Vgl. verder: "Ek het hom gemaak gaan; Soos hulle in die sleeppad afkom, het ons hulle gehoor stamp, en die grond drill" (olifante in aantog).

Ook in die volgende gevalle word die ge-konstruksie afwykend (foutief) gebruik: "Dit het ge-begin reën; Parkie het hom weer vanoggend geverslaap; Die kos het geverbrand; Ons het toe daar gehervat en die (verci) klaar gemaak." Dié vorme is na analogie van "gekom, gegaan, gebaklei." (Verba wat me be-, ge-, er-, her-, ont- en ver- begin, kry in die verlede tyd nie die ge- vooraan nie).

Werkwoordelike gebruike: In noue verband met die affektiewe taalvorme staan dié van die verbum, vir sover dit uitdrukking gee aan modaliteite. ¹⁾.

1). Sien ook pp. 62-3.

By intensiewe begrippe word die standaardvorm van die woord gewysig deur die besondere houding van die groep ten opsigte van die werklikheid. In die sin: "En toe skrik ek" is daar 'n reaksie, maar in die sin: "Ou Wiljam skrik hom toe byna dood" is die reaksie heftiger. Die vorm van die verbum "dood-skrik" is intensiewer van klank as die neutrale vorm "skrik". Die vorm "doodskrik" besit ekspressiewe krag. Dit is die woordvorm wat differensiasie in die betekenis bring.

Die vorm ge- + -ery: gestanery, geslapery, ge-lollery. By verba het ge- en -ery ongeveer dieselfde waarde: "geslaap" en "slapery" beteken dieselfde. Met beide gaan 'n pejoratiewe gevoelswaarde gepaard, terwyl die betekenis duratief is. Indien die stapel- of nadruksvorm "geslapery" gebruik word, is daar 'n baie nadruklike, ongunstige gevoelswaarde.

Daar word ook duidelik gedifferensieer tussen bepaalde verba: vreet (diere) en eet (mense).

Die wisselvorm n > t by sommige verba: gaan x gaat, sien x siet, slaan x slaat (met die nóg skerper vorm "sloeg"). By talle boswerkers is die t 'n variant van die n, en word gevind in gevalle van verswaring. Dit blyk duidelik uit die volgende vertelling oor die plek waar dit glo spook: "Dwaalgeesplek. Daar is altyd vure daar. En hierdie ou Jakob siet die kar ry. En hy hardloop, en dit begin donker te word, en hy hardloop, en hy kry die kar beet agter en die man vra 'Wie's agter die kar?' En hy sê 'Niemand, oom!' En hy slaat sy perde tot hy verby die dwaalgeesplek verby is." (Die betrokke persoon het die van "Niemand" gevoer). By die boswerkers blyk die n die vorm van

die adviserende mededeling te wees, en die t die verswaarde, nadruklike, dinamiese variant. By verswaring soek die psige na 'n sekere psigiese behoefte -- dit soek na geleidingskonstruksies wat die inwendige, die psigiese taalvorm is. Die t-vorm word gevind in kragtiger gemoedsuitdrukkings, en word onder bepaalde omstandighede gebesig.

Imperatiewe: Die spontane veranderings in die taalvorm vloei voort uit die psige van die spreker en die outohtone karakter van die taalvorme wat algemeen in die gemeenskap is, soos verswaring in die geval van die imperatief (die sintaktiese vorm van 'n psigologiese ervaring wat die meeste affek dra). Sterk nadruk (d.w.s. 'n werklik gebiedende modaliteit) is 'n belangrike voorwaarde vir die verswaring van die imperatief: By die omrol en uitsleep van mote -- (a) "Moenie swaai nie!" -- kalmerende advies; (b) "Moenie so só staan en swaai nie!" -- verswaring, met die nadruk op "staan", en 'n kwaai verbod. (a) "Jy moet stilbly!" -- neutraal mededelende vorm, kalmerende advies; (b) "Sál jy stilbly!" -- verskerpte en verswaarde vorm, half advies en half bevel; (c) "Stil!" -- die bevel, sterk nadruk, 'n werklik gebiedende modaliteit.

Die imperatief het 'n veelheid van vorme (d.w.s. wanneer die imperatiewe sinne en sinsverbande as sy vorme beskou word en wanneer met die imperatief bedoel word die groot aantal skakerings soos die bevelende, gebiedende, verbiddende, waarskuwende en adviserende modaliteit). Die imperatief kan ook 'n enkele kategorie van verbuivorme wees: "Gaan x ga" (ineenvloeiing weens snelle tempo): "Gaan weg!" -- bloot mededelend; "Gag weg!" -- sterk affek, vinnige tempo. Die vorme van

die imperatief soos gevind word by die boswerkers is afhanklik van die graad van nadruk of affek, die sinsintonasie en die sinsritme.

Klanknabootsing met verwysing na diere: Die weergawe van klanknabootsing geskied in verbale vorm soos: "Die olifante stamp dat die grond dril; Die bosloerie blaf; Die bosbok blaf."

Die participium presens: Die boswerkers maak verbasend min gebruik van die teenwoordige deelwoord. Die koppelwerkwoord en die teenwoordige deelwoord word gebruik om die duratiewe handeling uit te druk: "Sy is al lank lêende" (siek). Nog lewendiger is die participium presens as bepaling van gesteldheid: "bibberende van die koue". Die participiale vorme besit besondere uitdrukkingswaarde. Pragtig is die werking van die participium presens van samegestelde verba, waarin 'n preposisie die beweging aangee wat hom dan breed uitsweef in die participiale vorm: "neergietende reëns" en "aanstormende waters". Die verba word geintensiver deur die rigtinggewende preposisies.

Die participium perfectum: Net soos in die geval van die participium presens maak die gemeenskap baie min gebruik van verlede deelwoorde.

Enkele belangwekkende verbale konstruksies: Interessant is die voorbeeld liefhet as hulpwerkwoord: "Hy is liefhet om dit te doen". (p. 56). In dié sin druk "lief" reeds die gedagte volledig uit: Hy is lief om dit te doen. Die compositum "liefhet" (adv. + verbum) het klaarblyklik ontstaan uit die omskrywing: hy het 'n liefde daaraan om dit te doen.

Beslis belangwekkend is die konstruksie: "Huil sal jy huil, maar daarna weer lag." Dié konstruksie is bekend aan Vlaams, en dit is opvallend dat, afgesien

van één ander voorbeeld in Afrikaans, dit by die boswerkers teruggevind is. Gedagtig aan die hoë gebruiksfrekwensie van herhaling (ook van verba) ter wille van nadruklikheid (en wel vermanend) is dit moontlik dat hierdie (enkele) tipe n analoge geval is.

Sonderling is die geval waar die vormwoord "is" gebruik word sonder dat dit tydsaspek aandui: "Ek is verjaar vandag" (p. 56). Die gewone konstruksie (sonder die vormwoord) is: Ek verjaar vandag óf: Dit is vandag my verjaardag (in welke geval die vormwoord wél aanwesig is).

G. Die Adverbium.

Met behulp van substantiewe, adjektiewe, verba, adverbia en interjeksies word nuwe adverbia gevorm.

Subst. + Subst. = Adv.

"Nou lê hy boggelrug" (p. 42). (Met die omval het die boom in die mik van n ander boom vasgeval).

Adj. + Subst. = Adv.

"Dis ouhout met hom" (p. 61; Dis klaarpraat met hom).

Adv. + Adv. = Adv.

Dit het hiernatoe-soontoe gereent (in die omtrek).
Ek het hierlangs-daarlangs bontgelê (oral).

Interjeksie + Subst. = Adv.

"Dit lyk my daai vuurtjie is maar eina-pyn."

Talle adverbia word gevorm met agtervoegsels:

op -erig ("party twak is luierig", p.45; wil nie brand nie); -waarts ("huiswaarts, rivierwaarts"); op -ies ("mooitjies").

Lokale adverbium is talryk in die taal van die boswerker: "seekantvandaan, bergkantvandaan."

Woordsoortelike gebruik: Die lidwoord as adverbium van tyd -- "Met die skrik ek wakker"; Die participium presens as bywoord van graad -- "Hy saag verbasend vinnig."

Versterking van die oortreffende vorm: n Besondere geval is die verswaarde vorm (in adverbiale funksie) -- "Sy is die slimste beste in haar klas." Die oortreffende vorm word deur nóg n oortreffende vorm versterk.

Die boswerkers is lief om in vraag- en bevestigingsinne die bywoorde ja en nee versterk: "Ja 'k" en "Nee 'k" ('k = ek). Sodoende verkry dit nadrukswaarde.

Ook die enkele adverbium kan velerlei betekenis hê, wat slegs uit die sinsverband te bepaal is. Dit bring mee kleurrykheid in die taal: reguit (nie krom nie; ook: eerlik -- reguit behandel, p.55); rein (skoon; ook: goed -- iemand rein behandel, p.54); fyn (raak -- fyn korrel; stukkend -- die koppie is fyn; saggies -- hy loop fyn, p.54).

H. Die Voegwoord.

Die voegwoord "en" wat gelyke voegende waarde besit en neweskikkende verband aandui, word twee keer méér as enige ander voegwoord gebruik. Vgl. die volgende vertelling in verband met Dwaalgeesplek: "Dwaalgeesplek. Daar is altyd vure daar. En hierdie

Jakob siet die kar ry. En hy hardloop en dit begin donker te word, en hy hardloop, en hy kry die kar beet agter en die man vra 'Wie's agter die kar?' En hy sê 'Niemand, oom!' En hy slaat sy perde tot hy verby die dwaalgeesplek verby is."

In hierdie enkele vertelling is die voegwoord "en" nie minder nie as agt keer gebruik.

In vergelyking met die onderskikkende (hipotaktiese) vorm by die meer ontwikkelde persoon, is die sinsvorm van die boswerker (met sy mindere ontwikkeling) neweskikkend (paratakties). Voegwoorde wat veelal gebruik word, is: en, want, toe, maar.

In veelvoudige sinne maak hulle feitlik deurgaans gebruik van voegwoorde wat die normale woordorde vereis (i.p.v. dié wat die omgekeerde woordorde vereis): " en ik wat he ge trou de man is die petaal hulle af; wand hulle maak meer moet hulle wa in osse is (as) wat hulle in die plantasie maak; maar ik was altyd te vrede ge wees; ik het oor die 13 jaar in hom gewerk toe petaal hulle my af toe gee hulle voor dat ik te min maak in he jaar maar ik het geleef daaruit." Voegwoorde wat die omgekeerde woordorde vereis (waar die gesegde die onderwerp voorafgaan) word baie min gebruik. Opvallend is dan ook die so te sê volslae afwesigheid van voegwoorde soos: nogtans, tog, derhalwe, dus, voorts, vervolgens, intendeel, daarenteen en desondanks. (Dieselfde geld die voegwoordelike adverbialia: egter, desnoods, immers, mos, altans, bra).

Soms word die voegwoord "en" in een en dieselfde sin herhaal, en wel om die gedagte van veelvuldigheid te versterk: "En het die koei en kalwers, en hoenders toe water gehad?" en: "Hier sien jy net bosse en bome

- 104 -

en struike." Nadruklik is die werking met die herhaling van dieselfde voegwoord: "Ons hou toe maar aan met kap en saag en sleep totdat dit Haar was."

I. Die Intensiemo.

Uitroepo speel 'n rol in die bewoerker se dagboek, en die verskillende werksadiale (kap, saag, uitloeg, aroel, oleg, spland en eet- en rooktye) bring verskillende affektiewe mte. Die verhoogde intensiteit gaan gepaard met spesiale nadruk en teen dat die gevoel ten minste met die psigiese opskakeling ooreenhang.

Wanneer die werkverrigting vinnig is, is die uitroepvorme (dikwels verba, wat gewoonlik 'n waarskuwing of 'n bevel is) die oorsel woord. 'n Besondere affektiewe woord dan verskyn met die vektore en hulle verbindings (veral o, o, o), terwyl die herhaling van dieselfde uitroep groter nadruklikheid meebring. ¹⁾

Die geakcentueerde vektore word gespanne (in die vektoreel) ten gevolge van kinematiese aksent en hulle sonne aksentende aan konsistensie.

By die werkverrigting gebeur dit dikwels dat slegs een bepaalde uitroep vir die bewoerker die betekenis van 'n hele sin inhou. Hulle is daarmee vertrou, en was presies met daarmee bedoel word.

In die gewone omgewing word uitroepo met 'n kleiner frekwensie gebruik.

1). Sien pp. 41-5.

SINSBOU.

Die boswerkers maak veelvuldig gebruik van die kort enkelvoudige sin. Wanneer hulle egter veelvoudige, samegestelde sinne gebruik, volg onverstaanbaarheid, onsamehangendheid of verwarring soms. Dikwels verbreek die sintetiese werking van die gevoel die logiese samehang van die sin, en dan kom die sinne nie logies en foutloos uit die menslike gees nie ¹⁾: "My vrou in kinnners het nie nodig gehat om honger te lei nie, soos wat dit no gaan nie maar toe daar die agterstallige geld weer terug gegee is aan ons toe sal ik sien dat ik baie onskuld ge dra het maar ik was altyd te vrede ge wees maar no nie meer nie wand daar werk 2 in 3 uit een huis in dit jonge manne wat nie vrou in kinders het nie, in ik wat he ge trou de man is die petaal hulle af."

Hiër ontbreek dit aan deeglike sinsbou. Ook is daar geen wisseling in die lengte van die sin nie.

Dikwels word die kort sinsvorm gebruik om n bepaling bondig uit te druk wat andersins n hele omskrywing sou verg: "Die ding is nes n klip" (i.p.v. net so swaar soos n klip). Vgl.: "Hulle lê al" (Hulle is al in die bed, hulle slaap al); "Sodra die boom lê, dan dam ons hom by" (afgekap is en omgeval het).

Die sintaktiese groepe word geskei (dit is die sogenaamde Distanzstellung): "Daar waar die bome groot is en ruig." Die aksent op die hoofwoorde is sterk, en in die skeidende deel is swak beklemtoonde woorde. Die ekspressiewe waarde van die sintaktiese konstruksie

1). Vgl. p.56 : die eenheid van gedagte-ontwikkeling ontbreek en word nie altyd tot helderheid in die bewussynhoud gebring nie.

blyk uit: "Die ou bewerkers wat die vollinge, opake ... en buikplante self gemaak het in die bos, netjies en gasi." Koutig-mededelende: "Al die jare toe ek gemaak vertien het, was ek goed." Colani met affek: "Hy is soos a berg, so van." Die herhaling van die propositie verbreed die gehoor: "Oor die bosse oor die rante kan die storn aangewend." Vgl. verder die uitdrukkingwaardes van die participiale vorme (p.100).

Daar is reeds gewys op die nouesluitende oinsverband van die bewerkers en die feit dat hulle ander deurgang gebruik maak van voegwoorde wat die normale woordeskepe vereis (p. 103).

Ook is hulle lief en die hulpskepe na die voegwoord "verleed" in te sien: "... in dros tyt net verveer word" (i.p.v. verveer net word, p.36); "...dat u gal genadig word" (i.p.v. dat u genadig gal word, p.21); "Daardie ou is so oud dat hy nie gag strooi vreet nie" (i.p.v. nie strooi gag vreet nie, p.56).

Afkykend ook is die gebruik en adverbiale bepalings van tyt aan die einde van die sin te plaas: "Ait: die verkoue het sy vanning (=verlede nag) beetghed van gieter" (i.p.v.: Ait: gieter se verkoue het sy verlede nag beetghed); "Dane staan vander, nog twee kalannabere daar in die op wat berye is dat dit hout-bos was vreeser jare" (i.p.v. ... dat dit vreeser jare hout-bos was).

Die bewerkers gebruik veelal kort, mededelende sinne wat dikwels verstaan is (vgl. die imperatiewe), plastiese of atmosferiese krag verby (vgl. die verbeu vorme by adjektiewe), uitroep (p. 41 e.v.) en wissel-vorme bevat wat ten nouste saarhang met die hele lewens- en denkrygting van die bewerker en komponis insluit wat van die mees verskillende betelens- en gevoels-betrokkings deursloof is.

BESLUIT.

Uit die studie het dit geblyk dat die taalvorm van die Knysnaboswerkers die uitdrukking van gevoel en gedagte is: die uitdrukking van wat daar in die psige omgaan.

Deurdat die gemeenskap sosiologies sterk op die boswerkersbedryf gerig is, is die besondere kenmerke van die taal in die bedryf op die hele taalstruktuur afgedruk.

Die gemeenskap bedien hom van n veelheid van taadvorme. Die verskeidenheid in die eenheid bring n groot variasie in wisselvorme mee. Daardeur word daar kleur aan die taal verleen. Die wysiging van woorde, en die betekenisverskil tussen die verskillende woordvorme, hang ten nouste saam met die lewens- en denkrigting.

Die boswerkers se taal is lewend, idiomaties, emfaties, plasties, suggestief en raak-beskrywend ... al is dit in die compositum of die omskrywing. In haas iedere geval is dit die gevoelstoon wat n persoonlike kleur aan die uiting gee.

Hulle taboe-en geheime taal bring warmte en gloed wat onmisbaar vir die lewe is.

WERKE GERAADPLEEG.

1. Bosman, Dr. D.B.: Oor die Ontstaan van Afrikaans, Amsterdam, 1923.
 2. Bréal, M.: Mélanges de mythologie et de linguistique, 1878.
 3. De Vooy, Prof. C.G.N.: Inleiding tot de Studie van de Woordbetekenis, Groningen, 1942.
 4. Ermatinger, E.: Philosophie der Literaturwissenschaft.
 5. Güntert, H.: Die Sprache ist nicht Logisch.
 6. Jespersen, Prof. O.: The Philosophy of Grammar, Holt, 1924.
 7. Ibid: Logic Grammar, Oxford, 1924.
 8. Le Roux, Dr. J.J.: Oor die Afrikaanse Sintaksis, Amsterdam, 1923.
 9. Overdiep, Prof. Dr. G.S.: Onze Taaltuin, 5e Jg.
 10. Ibid: Volkstaal en Dialektstudie, Antwerpen, 1947.
 11. Royen, Prof. Dr. G.: Spraak en Taal, Amsterdam, 1933.
 12. Stutterheim, Dr. C.F.P.: Het Begrip Metaphoor, Amsterdam, 1941.
 13. Ibid: Inleiding tot de Taal-filosofie, Antwerpen, 1949.
 14. Van Delft, P.M.: Spreekkonst.
-